

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Факультет фінансів

Кафедра банківської справи та страхування

галузь знань	07 Управління та адміністрування
спеціальність	072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітня програма	Банківський бізнес
Форма навчання:	<i>Денна</i>

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «Інфляційні процеси в Україні»

здобувача Тригуб Владислава Юріївна

(Прізвище, ім'я, по батькові)

_____ *(підпис здобувача)*

Науковий керівник:

доцент, канд. екон. наук.

(вчене звання, наукова ступінь)

_____ Аржевітін С. М.

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

**Робота допущена до захисту перед Екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри банківської справи та страхування:

доктор економічних наук, професор _____ Примостка Л.О.

Київ 2023

РЕФЕРАТ

Дипломна робота містить: 50 сторінок , 10 рисунків, 6 таблиць, 30 посилання на літературні джерела.

Об'єкт дослідження: інфляція та антиінфляційна політика в економіці України.

Мета роботи: обґрунтування теоретико-методичних основ інфляції як системного чинника, з'ясування походження інфляційного процесу та виділення основних рівнів його розвитку, аналіз і оцінка інфляційних процесів в Україні, удосконалення антиінфляційної політики країни на сьогодні та розробка практичних рекомендацій щодо режиму таргетування інфляції як одного із шляхів оптимізації протидії інфляції.

Методи дослідження та апаратура: теоретичною та методологічною основою дослідження є спеціальні та загальнонаукові методи пізнання, а саме: методи синтезу і аналізу, спостереження та прогнозування, статистичних порівнянь та системного узагальнення.

Предмет дослідження: комплекс теоретико-методичних і практичних питань щодо економічних відносин, що проявляються в процесі інфляції та при формуванні, реалізації антиінфляційної політики.

У дипломній роботі викладено літературний огляд вивчення інфляції, розвитку інфляційного процесу та практичних особливостей реалізації антиінфляційної політики; підходи до вивчення інфляції як економічної категорії та практичних засад забезпечення цінової стабільності у рамках застосування режиму таргетування інфляції.

Для досягнення поставленої мети в роботі вирішуються наступні *задачі*:

1. Дослідження та систематизування теоретичних основ, сутності, форм прояву та факторів інфляції в економіці держави;
2. Аналіз основних науково-теоретичних концепцій інфляції;
3. Аналіз інфляційних процесів в Україні;
4. Розроблення оцінки соціально-економічних наслідків інфляції;
5. Аналіз антиінфляційної політики в державі та удосконалення існуючої практики її застосування;
6. Проведення аналізу можливостей впровадження режиму таргетування інфляції у рамках оптимізації боротьби з інфляційними процесами в Україні;
7. Формування та обґрунтування ряду необхідних передумов та заходів для запровадження монетарного режиму таргетування інфляції в Україні.

Ключові слова: інфляція, антиінфляційна політика, таргетування, монетарний режим, інфляційні процеси.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ.....	7
1.1. Сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці країни.....	7
1.2. Науково-теоретичні концепції інфляції.....	19
Висновок до розділу 1.....	25
Розділ 2 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРОЦЕСИ ІНФЛЯЦІЙ В УКРАЇНІ.....	27
2.1. Інфляційні процеси в сучасній економіці України.....	30
2.2. Інфляційні процеси в Україні проблеми сьогодення та причини їх виникнення.....	37
2.3. Інфляція та інфляційні процеси України.....	40
Висновок до розділу 2.....	51
ВИСНОВКИ.....	52
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сьогодні Україна потерпає від виснажливої війни, що триває вже більше ніж рік. Це самий довгий насильницький конфлікт у Європі після Другої світової війни. На фоні ведення воєнних дій в державі прискорилося падіння обсягів промислового виробництва та будівельних робіт. Економіка нашої держави знаходиться в стані кризи, нестійкості, невизначеності. На все це також великий вплив зробила довготривала пандемія корона вірусу, через котру люди були змушені закривати свій бізнес. Це також не може не відобразитися на економіці України.

Для того, щоб управляти економікою країни, перш за все, необхідно розуміти, які процеси відбуваються і до чого вони призведуть. Важливим показником для оцінки економічної ситуації в країні є інфляція та індекс інфляції.

Тому актуальності дослідження набуває вирішення проблем інфляції та інфляційного процесу як системного чинника. Для кращого розуміння необхідно висвітлення проблеми теоретичних аспектів питання, що відображувались у роботах видатних економістів та науковців та практичних характеристик, які аналізуються на сучасному етапі, але залишилися неповністю розкритими і дослідженими.

У вирішенні даного питання важливим інструментом виступає антиінфляційна політика, котра в свою чергу проводиться державою для подолання, приборкання інфляції, попередження та реагування. В сучасних умовах нестабільності функціонування економічної системи країни істотно зросла роль і грошово-кредитної політики, котра проводиться центральними банками. Отже, проблемі інфляції, інфляційного процесу та цінової стабільності необхідно приділити більшу увагу, оскільки досягнення економічного зросту довгострокового періоду можливе тільки за умов ефективної антиінфляційної політики.

Огляд літератури з теми дослідження. Вагомий внесок у розробку теоретичного підґрунтя вивчення інфляції, розвитку інфляційного процесу та практичних особливостей реалізації антиінфляційної політики зробили провідні вітчизняні економісти: А. Грищенко, А. Загородній, А. Мороз, А. Чухно, Б. Івасів, Б. Луців, В. Базилевич, В. Геєць, В. Стельмах, В. Усов, Г. Вознюк, Д. Коваленко, І. Михайловська, М. Савлук, М. Пудовкіна, М. Артус, М. Небава, О. Білан, О. Дзюблук, О. Мельник, О. Петрик, П. Крименко, П. Круш, П. Єщенко, Т. Смовженко, Ю. Остапчук. Теоретично-методологічні підходи до вивчення інфляції як економічної категорії висвітлюються у роботах зарубіжних економістів: А. Пігу, Б. МакКалума, Д. Макмантана, Д. Рікардо, Дж. Кейнса, Дж. Монтаніеля, Дж. Тотончі, І. Фішера, М. Фрідмана, Н. Волеса, Т. Саргента, У. Філіпса, Х. Фріша. Дослідженню практичних засад забезпечення цінової стабільності у рамках застосування режиму таргетування інфляції присвячено наукові праці відомих зарубіжних дослідників: А. Бліндера, Б. Бернанке, В. Корбо, В. Пула, Г. Манківа, Дж. Хамонда, Дж. Тобіна, Е. Фелпса, К. Шмідт-Хеббеля, Л. Свенссона, Р. Манделла, С. Роджера, Ф. Мишкіна.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є з'ясування походження інфляційного процесу та виділення основних рівнів його розвитку, аналіз і оцінка інфляційних процесів в Україні.

Досягнення поставленої мети обумовило необхідність вирішення таких завдань:

- дослідити та систематизувати теоретичні основи, сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці держави;
- науково-теоретичні концепції інфляції;
- проаналізувати інфляційні процеси в Україні;
- оцінити соціально-економічні наслідки інфляції в Україні;
- проаналізувати антиінфляційну політику в державі та удосконалити існуючу практику її застосування;

- провести аналіз можливості впровадження режиму таргетування інфляції у рамках оптимізації боротьби з інфляційними процесами в Україні;
- сформулювати і обґрунтувати ряд необхідних передумов та заходів для запровадження монетарного режиму таргетування інфляції в Україні.

Об'єктом дослідження є інфляція та антиінфляційна політика в економіці України.

Предметом дослідження є комплекс теоретико-методичних і практичних питань щодо економічних відносин, що проявляються в процесі інфляції та при формуванні, реалізації антиінфляційної політики.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дослідження є спеціальні та загальнонаукові методи пізнання, а саме: методи синтезу і аналізу, спостереження та прогнозування, статистичних порівнянь та системного узагальнення.

Інформаційну базу роботи становлять звітні дані Державної служби статистики України, Національного банку України, дані центральних банків і статистичних агенцій ряду країн, а також аналітичні матеріали і наукові публікації вітчизняного та зарубіжного характеру.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання одержаних результатів у процесі вдосконалення теоретичного поля щодо вивчення інфляції та практичної реалізації антиінфляційної політики в Україні, поетапному запровадженні режиму таргетування інфляції.

Структура роботи.

Дипломна робота складається із вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел.

Обсяг основного тексту становить 79 сторінок. Робота містить 6 таблиць, 10 рисунків, список використаних джерел із 81 найменування на 7 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

1.1. Сутність, форми прояву та фактори інфляції в економіці країни

Під «інфляцією» ми розуміємо тривале зростання загального рівня цін на товари та послуги, що показує зниження купівельної спроможності грошової одиниці. Простими словами, «інфляція» – це процес зростання цін на абсолютно всі товари та послуги в рамках всієї економіки країни. Інколи, інфляція вживається задля позначення цін на певну групу товарів чи послуг, іншими словами «товарна інфляція» або «базова інфляція».

Вивчаючи поняття «інфляція», вчені погоджуються, що швидкі темпи інфляції спричинені швидким зростанням грошової маси. Думки вчених стосовно чинників, котрі впливають на помірні темпи інфляції розбіжні. Деякі вважають, що зміна темпу інфляції пов'язана із коливаннями дійсного попиту, а інші вважають, зміни, які відбуваються з попитом або пропозицією на товари та послуги пов'язані з грошима.

Коли пропозиція грошей підвищується, то відповідно люди отримують більшу кількість надходжень грошей для купівлі певного товару. В той час, коли постачання товарів не підвищується на таку ж кількість одиниць, і у відповідності, до такої ж кількості грошей, які надходять в обіг – тому ціни на товари зростають. Водночас кожна наступна одиниця грошей становиться менш привабливою, так як їх кількість перевищує над реальною потребою. Категорія «ціна» водночас виступає посередником між співвідношенням одиниці грошей та товару. Чим більше люди мають грошей, тим більше падає їх вартість. Сам товар згодом піднімається в ціні, не через те, що товар є рідкісним, а тому, що гроші виступають більш рясними.

Розглядаючи з теоретичних особливостей даного питання хочемо розпочати з розкриття сутності поняття «інфляції».

В економіці поняття «інфляція» як окремий аспект відома здавна, але досих пір немає остаточного погляду стосовно його визначення.

Із латинської мови термін «інфляція» означає «здуття».

Необхідно зазначити, що поняття «інфляція» та «інфляційні процеси» в історичному розрізі насамперед пов'язані із недорідами, лихами, війнами та епідеміями.

Отже, інфляційні процеси були характерними для обігу грошей та спостерігалися у США – періоду 1775-1783 років (на цей проміжок часу припала війна за незалежність), Франції – революції 1789-1793 років, Англії – на початку ХІХ ст., у свою чергу в Німеччині припала на період Першої світової війни.

Наразі пропоную розглянути сучасний ряд визначень поняття інфляції, які наводять видатні економісти та вчені:

- це довготривале і плинне знецінення грошей через збільшення їх маси в обороті [27, с. 207];

- це процес девальвації грошей та підвищення цін на товари та послуги у зв'язку з надмірною емісією та переповненням каналів обігу грошей, яка не є забезпеченою економічними потребами [42, с. 119];

- це процес формування відносного перенасичення грошової маси в обороті, що супроводжується зміною цін (некерованою), котра спричинює хаос економіки в країні [18, с. 91];

- це девальвація паперових асигнацій, котре супроводжується збільшенням цін на товари та послуги [4, с. 198];

- це процес девальвації грошей, який виявляється тоді, коли відбувається при тривалому підвищенні рівня цін в результаті ускладнення сфери обороту грошової маси, нестачою матеріальними цінностями [36, с. 128];

- це вираження в розвитку суспільного відтворення непропорційності, котре обумовлено дисбалансом закону грошового обігу [42, с. 120];

- це процес збільшення рівня цін і, як результат, зменшення купівельної спроможності грошей, або девальвація їх [44, с. 8];

Так само, інфляція характеризується поняттям інфляційний процес, котрий складається із двох етапів [19,26,30]:

На першому етапі темпи приріст грошової маси в економічній системі перевищують над темпами приросту цін, називається – перевищення ($M > P$).

На другому етапі темпи приріст цін в економічній системі переважають над темпами приросту грошової маси ($P > M$).

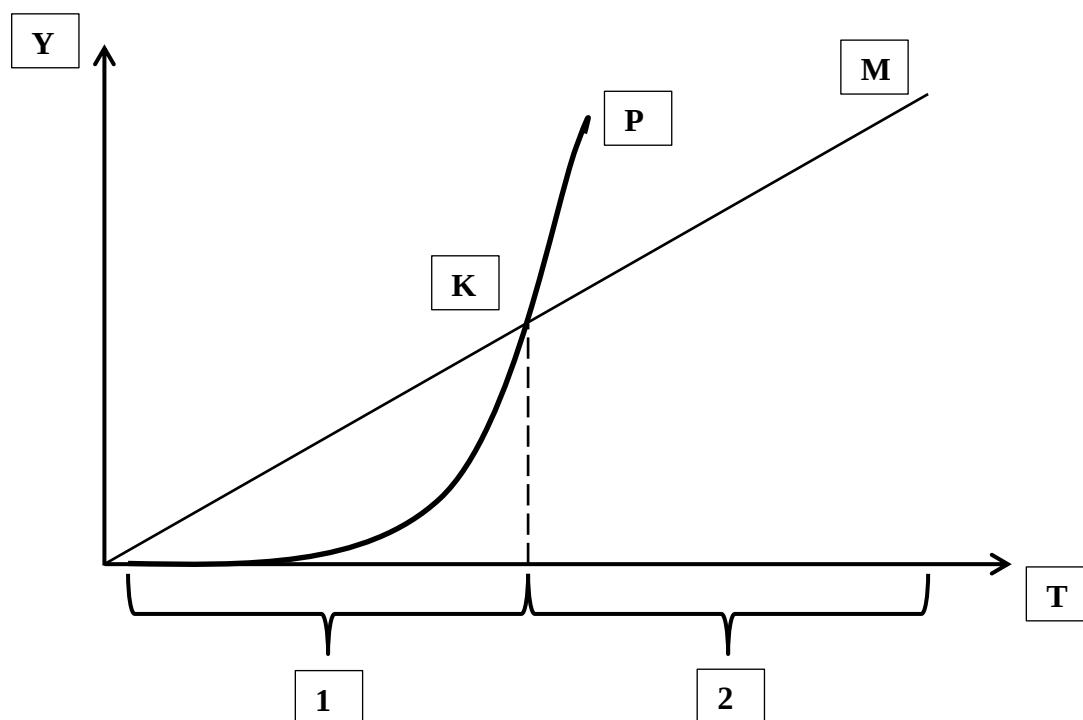

Рис. 1.1. Основні етапи інфляційного процесу

На рисунку 1.1. графічно представлено вияв інфляційного процесу.

Отже, на перший етап ($M > P$) впливає ряд причин, таких як:

- потреба господарського обігу в грошовій масі;
- натиск на ціни, які викликані затримкою швидкості обороту грошей в результаті чого, виникає їх надлишок;
- зосередження достатньої кількості заощаджень у населенні;
- незмінна купівельна спроможність, тобто ефект «грошової ілюзії» та інше.

Як ми можемо бачити під точкою (К), так би мовити переломною точкою, знаходиться роз'яснення зміни спадного характеру інфляції на галопуючі та гіпер форми. Причини впливу наступні: миттєве зростання швидкості обігу грошей; асигнування із заощаджувальної форми переходять в обігову; втрата купівельної спроможності.

На мою думку, необхідно зосередити увагу в дослідженні інфляції на причини її виникнення.

Питання стосовно причин, які впливають на інфляцію є неоднозначними, навіть можна сказати дискусійними. Доказом цього є значна мінливість факторів, котрі спричиняють натиск на ціни, а також впливом складними та скерованими політичними, економіко-соціальними наслідками інфляції. Якщо взяти до уваги економічні та соціальні групи, то це інфляція може виявитися «дохідною справою», а отже для інших – це виявиться досить збитковою. Прихисники інтересів перших груп шукають причини інфляції задля того, щоб вигородити інфляційну політику, а інші, звинувачують у цільовому розкручуванні інфляції в межах фіскальних цін [39].

Причини інфляції є різноманітними, виникають вони і на стадії виробництва або реалізації товарів, й у рамках зміни маси в швидкості обігу асигнацій. В основі інфляції лежить несполучність попиту на гроші та товарної маси. Непропорційність однією з особливостей між пропозицією та попитом, коли доходи перевищують над витратами, в результаті як наслідок виникає дефіцит держбюджету та надмірне інвестування, із часом перепливає у випереджальні темпи збільшення заробітної плати [51, с. 131].

Основними причинами інфляції є зовнішні та внутрішні. До внутрішніх причин відносять монетарні та не грошові (рис. 1.2).

Зовнішні причини інфляції включають у себе:

- міжнародні структурні кризи, які призводять до кризових явищ в економіці країни;

- від'ємне сальдо зовнішньоторгівельного балансу, яке призводить до диспропорційних аспектів у розвитку зовнішніх операцій;
- зменшення долі надходжень від зовнішньої торгівлі, і в результаті виникають вище вказаний чинник – диспропорція.

Рис. 1.2. Причини виникнення інфляції

Для більш детального розкриття теми, розглянемо основні форми та види інфляції.

1. Залежно від ступеня: локальна, у рамках певної країни; світова, група або регіон країн.
2. У залежності від темпів девальвації грошей: повзуча, помірна, галопуюча, гіпер- та супергіперінфляція (рис. 1.3).

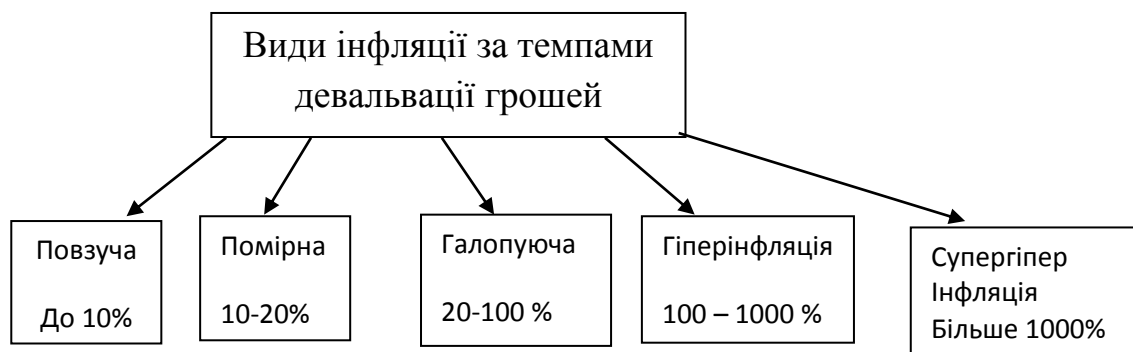

Рис. 1.3. Види інфляції за темпами знецінення грошей
 (*- темп приросту цін за рік)

Особливістю повзучої інфляції є нагромадження асигнації в каналах обігу без збільшення цін. В рік при повзучій інфляції темпи росту цін становлять до 10%. При цьому суб'єкти економіки не відчують випуску додаткових грошей та використовують дані кошти задля здійснення своїх заощаджень. Власне тому й спостерігається забір коштів із каналу обігу. Насамперед, такий вид інфляції не несе в результаті негативних наслідків. А також, повзуча інфляція підтримує економічне зростання, розвиток та поліпшення виробництва. Контролюється цей тип інфляції державою.

Суть помірної інфляції відображається з негативної сторони та тотальним некотролем державою.

Поняття галопуюча інфляція містить ситуацію в економіці держави, коли [44, с. 15-16]: підприємці на постійній основі збільшують ціни; банки виставляють підвищену плату по кредитам; знижається здатність купівельної спроможності населення; економіка перебуває у такому стані, коли відбувається регулювання та координація міжланкових зв'язків; на постійній

основі відбуваються зміни у соціальній політиці; банківські установи активно розвиваються.

Гіперінфляція та супергіперінфляція з'являється в країнах, де існує нестабільність політичного характеру, соціальні революції або певні зрушення у структурі економіки, що викликані наслідками війн [51, с.136].

3. За можливістю держави впливати на інфляційні процеси, інфляція буває (рис. 1.4):

- контрольована, керування котрої відбувається за допомогою прямих та непрямих дійств із боку держави та центрального банку в рамках антиінфляційної політики;

- неконтрольована, котра характеризує неефективне керування дій держави щодо її регулювання та вказує на потребу в здійсненні радикальних заходів задля усунення проблем.

4. В залежності від інтенсивності втручання держави у обіг грошей виділяють (рис. 1.4): приховану; непідкріплену; відкриту та підкріплену.

Рис. 1.4. Класифікація інфляції за впливом та інтенсивністю втручання

5. За відповідними очікуваннями суб'єктів господарювання, щодо майбутніх змін у темпах і тенденціях зміни ціни виділяють:

- очікувану інфляцію, яка полягає у запланованих заходах із боку держави, після чого суб'єкти ринку мають певний рівень інфляції та захист від її негативного впливу;
- неочікувана інфляція – це результат змін, які спричинені коливаннями у сукупному попиті та пропозиції товарів та послуг. Характерною ознакою такої інфляції є зростання цін, збільшення економічної активності населення.

6. За формами прояву інфляції виділяють [42, с. 121]:

- інфляцію заощаджень – встановлення державою стабільних цін на товари й послуги;
- цінову інфляцію – при якій завжди спостерігається зростання цін на товари й послуги;
- девальвацію – відбувається знецінення грошей, спостерігається це явище при падінні курсу національної валюти по відношенню до іноземних валют.

7. У залежності від росту цін, інфляція буває: збалансована; незбалансована.

8. За причинами виникнення виділяють інфляцію: попиту та пропозиції.

Пропоную далі розглянути більш детально інфляцію попиту та пропозиції.

Інфляція попиту характеризується надмірним ростом товарного попиту порівнянно з пропозицією, тому й не спостерігається збільшення пропозиції, а зростання попиту відшкодовується за рахунок зростання цін, і тому, відбувається зростання рівня інфляції. Таким чином, ключовим фактором даної інфляції – це зріст пропозиції грошей, її по-інакшому називають монетарною інфляцією [51, с. 137].

Ключовими факторами, котрі характеризують інфляцію попиту є:

1. Надмірна емісія, при ній у оборот прибуває надмірна кількість грошей більша за реальну потребу.

2. Зростання швидкості обігу асигнацій, котре відбувається в збільшенні кількості дій за певний відрізок часу, здійснюється однією грошовою одиницею.

3. Кредитна експансія банків, котра спостерігається в рамках поширення кредитних дій та інших кредитних структур, котре призводить до деякого зросту кредитних інструментів обігу, які, в свою чергу, утворюють додаткові умови щодо товарів та послуг [42].

4. Дефіцит державного бюджету, тобто відбувається перевищення видаткової частини державного бюджету над дохідною. Є однією із основних причин інфляції, спричиняється економічною нестабільністю, скороченням надходжень до державного бюджету, зростанням видатків із бюджету.

5. Значна кількість припливу інвестицій та іноземної валюти в державу.

6. Мілітаризацією економіки, зріст військових витрат, при якому військова техніка та військова продукція не поширюється на ринку, її скуповує держава й відправляє у державний резерв. Тому, асигнації для використання даної продукції по суті й не потрібні, так як не відбувається передача із рук у руки [42, с. 124].

7. Зайві витрати на соціальні потреби, у вигляді надання різноманітного виду допомог населенню державою.

8. Інфляційні очікування, тобто побоювання споживачів та виробників через настання можливого прискорення або зростання темпів інфляції в найближчий час [51, с. 138]. Все вище зазначене ілюстровано на наступному графіку (рис. 1.5).

Як видно із графіка, заохочування попиту на відрізку 1 кривої AS – без якої небудь інфляційної небезпеки, що у свою чергу зумовлює додаткові обсяги виробництва без будь-якого приросту встановленої ціни. На другому відрізку спостерігається деяке інфляційне зростання, котре призведе до приросту обсягів виробництва від приросту цін. На третьому відрізку, спостерігається успіх загальної зайнятості у виробництві, а отже, будь-який

послідуючий приріст попиту не призведе до задоволення виробничими ресурсами, саме тому, послідує збільшення сукупного попиту подається у вигляді інфляційного росту цін.

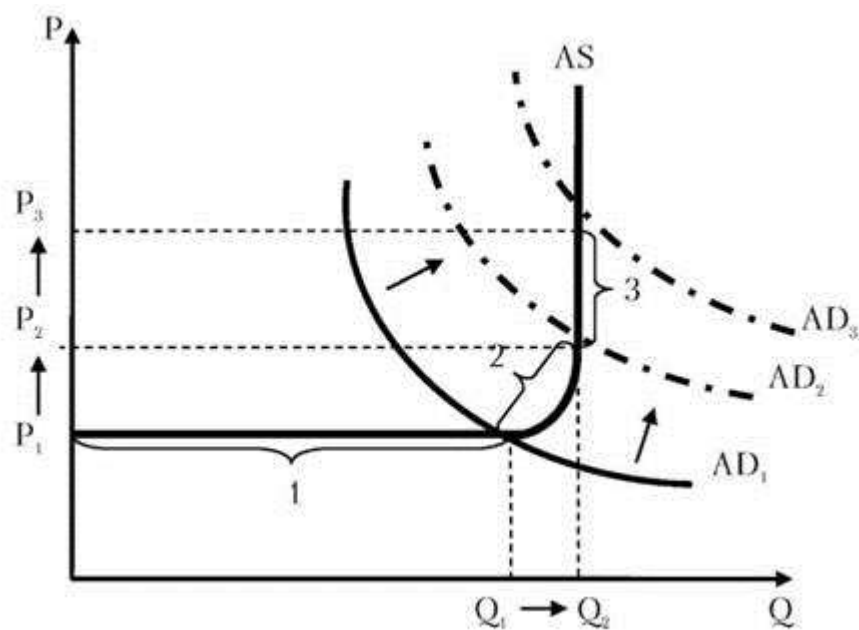

Рис. 1.5. Графік інфляції попиту

Сукупна інфляція пропозиції або витрат — це приріст ціни внаслідок збільшення витрат виробництва або зменшення сукупної пропозиції. Виходячи з цього, зріст цін охарактеризовується такими факторами, котрі спричиняють зріст витрат на одиницю продукції товару та послуг, — середні витрати виробництва [18, с. 26].

Існує два типи інфляції витрат: інфляція витрат, котра заохочує зріст загального рівня фінансової активності населення (заробітня плата); інфляція витрат, котра призводить до росту цін на інші товари й послуги, а саме, на матеріальні ресурси.

Розглянемо причини даної інфляції [42, с. 125]:

1. Зменшення темпів приросту продуктивності праці, відбувається за рахунок кругових коливань і конструкційними змінами властивостей виробництва, і як наслідок призводить до приросту пропозиції на одиницю продукції, що призводить до зниження прибутку на товари та послуги.

впливає на падіння обсягу виробництва, зменшення пропозиції товарів та послуг і зростання цін.

2. Розвиток сфери послуг, вихід нової продукції з підвищеною заробітною платою та низькою заробітною платою на виробництві призводить до загального приросту цін на послуги.

3. При певних умовах відбувається підвищення рівня оплати праці, у результаті активної роботи соціальних організацій, котрі відстежують заробітну плату. Організації, які підпадають під таке зростання, у свою чергу відповідають інфляційною спіраллю: відбувається підвищення заробітної плати, що призводиться до збільшення цін та заробітної плати.

4. Підвищенні непрямі податки, які включаються до вартості товарів – характерні для більшості держав.

5. Основний рівень витрат із певною циклічністю зростає. Більш детально все вище наведено можна розглянути за допомогою графіку ефекту інфляції.(рис. 1.6)

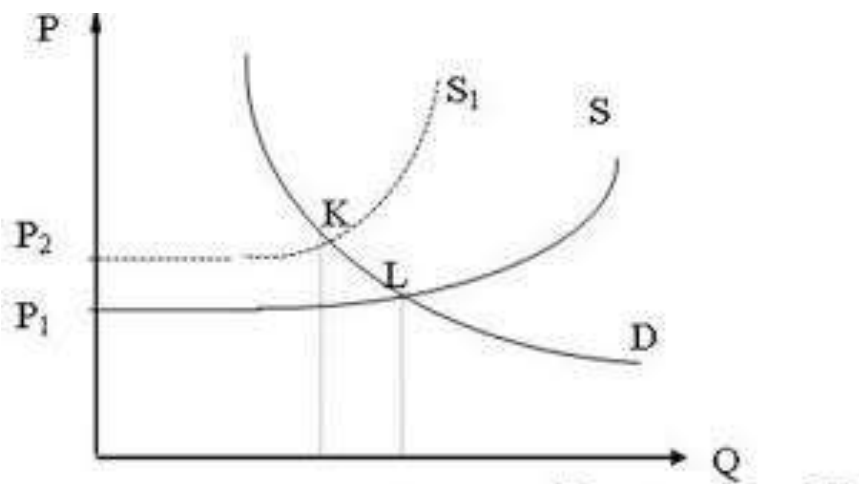

Рис. 1.6. Графік інфляції витрат

Із графіка випливає, що приріст цін на ресурси призводить до приросту витрат на одиницю продукції, що зі свого боку супроводжується зменшенням прибутків. Це виступає схиляючим мотивом для товаровиробників, після чого, вони скорочують свої обсяги пропозиції (AS1

до AS2), водночас відбувається приріст цін (P1 до P2) – за умов постійного попиту на товари й послуги з боку суб'єктів економічних відносин (AD).

Розглянемо більш детально основні показники виміру інфляції.

Індекс споживчих цін (ІСЦ), або, що в свою чергу теж саме, індекс інфляції – це показник, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Даний показник відображає зміни, котрі відбуваються із вартістю певних споживчих товарів та послуг [61, с. 7]. Індекс споживчих цін в Україні у березні був 101,5 %, а у квітні – 100,2 %. [34].

У цьому зв'язку індекс споживчих цін економісти розглядають також і базовий індекс (БІСЦ). Базовий індекс споживчих цін (базовий індекс інфляції) – це показник, котрий характеризує рівень інфляції, що виникає під впливом саме монетарних умов [68, с. 3]. ІСЦ розраховується за наступною формулою (формула Ласпейраса):

$$I_p = \frac{\sum P_1 q_0}{\sum P_0 q_0}$$

де P – ціни на одиниці товарів звітного (P1) і базисного періоду (P0) відповідно, q0 – кількість товарів у базисному періоді.

ІСЦ – є однією із складових індексу споживчих цін, але котрий виключає короткострокові нерівномірні зміни цін під впливом певних чинників, що у свою чергу мають адміністративні, випадкові або сезонні властивості. Базовий індекс інфляції в Україні у квітні 2023 року склав 100,5 %. Даний показник – є найважливішим показником, котрий показує процеси інфляційного характеру в економіці держави та застосовується задля вирішення певних питань щодо аналізу та прогнозу цінових процесів, а також питань із державної політики.

Перевагами розрахунку ІСЦ є: розрахунок береться за місяць; доступ до показника відкривається через шестиденний термін після закінчення

звітнього періоду; не має доступу до перегляду; досить легкий у розрахунку [68, с. 3].

Розглянемо більш детально наступний показник – індекс цін виробників промислової продукції.

ІЦВ – є показником зміни в часі цін у сфері промислового виробництва. Розраховується щомісячно на основі цін на промислову продукцію, котра надається за даними номенклатури продукції промисловості, за вибіркоvim колом підприємств [10]. Розраховується за наступною формулою,

$$I_p = \frac{\sum P_1 q_1}{\sum P_0 q_1}$$

де P_1 і P_0 – рівні цін на одиниці товарів та послуг поточного та базового періодів, q_1 – кількість товарів розрахункового періоду.

Необхідно звернути увагу на те, що індекс споживчих цін і дефлятор ВВП неоднаково оцінюють характеристики коливання рівня цін. Так як між цими двома індексами є три глобальні відмінності [43]:

- дефлятор ВВП – це коефіцієнт переведення економічних показників, розрахованих у поточних цінах, у ціни порівнюваного періоду. Він показує суттєві коливання цін на всі виготовлені товари і надані послуги поточного періоду, а індекс споживчих цін, водночас – вказує тільки на ті товари, котрі входять до складу споживчого кошика;

- дефлятор ВВП є зваженим показником поточного періоду (інакше кажучи, індекс Пааше), а індекс споживчих цін – показником базисного періоду (індекс Ласпейреса).

1.2. Науково-теоретичні концепції інфляції

В економічній науці є досить актуальним вивчення питання щодо причин інфляції, що у свою чергу, породило різноманітні, значущі

розбіжності між науковцями, економістами у цій сфері науки. Тому дуже відрізняються своїми гіпотезами думки науковців щодо більшості уявлень стосовно причин інфляції, заходів боротьби з інфляцією, й через нерівність між більш розвиненими державами та державами, що розвиваються. Взагалі, що стосується причин інфляції в більш розвинених державах, це визначається у прирості грошової маси. Водночас, у державах, що розвиваються інфляція не є суто грошовим явищем. Окрім цього, у більшості дослідженнях Т. Саргента, Н. Уоллеса [12, с.1-17] та П. Монтіеля [9, с. 527-549], факторами, котрі пов'язують із фіскальними «качелями», такими, як наприклад, високі темпи зростання грошей і обміну курсу валюти, пов'язані з кризами неплатежів та домінуванням у інфляційному процесі держави, котра розвивається.

Пропоную розглянути в роботі більш детально конкуруючі та взаємодоповнюючі теорії інфляції, що в свою чергу ілюструє рис 1.7.

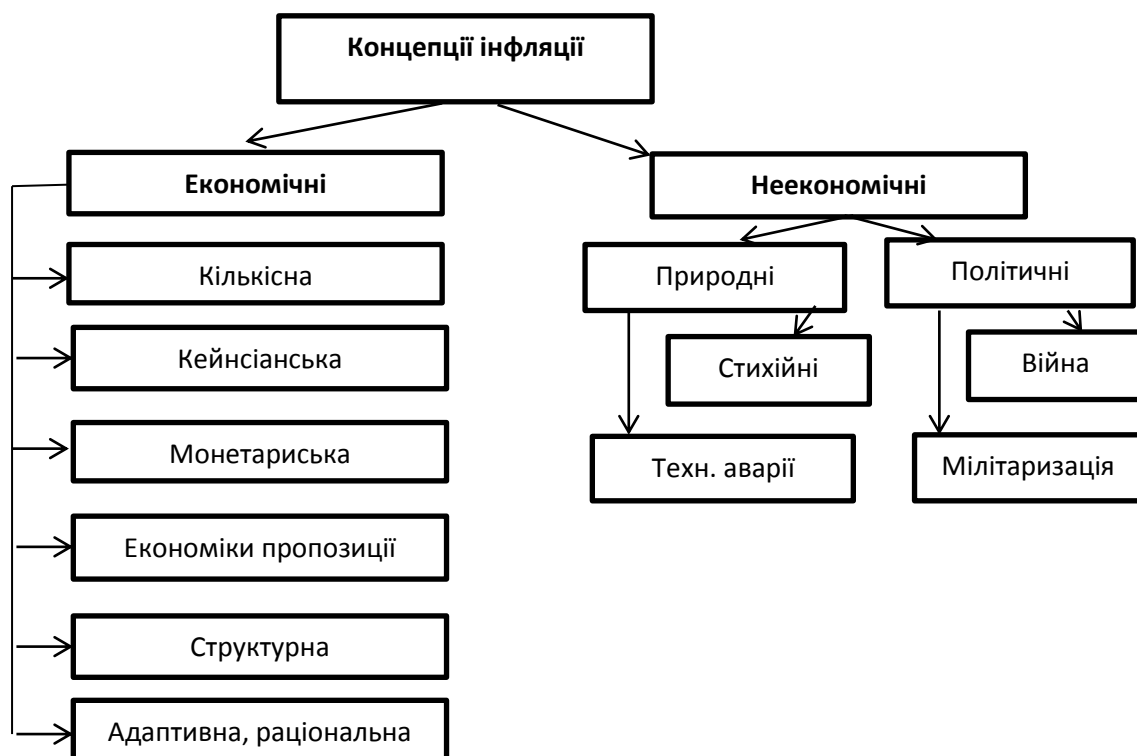

Рис. 1.7. Концепції інфляції

На мою думку, необхідно обов'язково розглянути зв'язок природних катаклізмів через вплив на аграрний сектор (обсяги виробництва). Коли частка аграрного сектору суттєва в економіці, то – це призводить у свою чергу до приросту цін на продовольчі товари, а згодом і на приріст основного рівня цін в економіці країни. Інфляційне фінансування бюджетного дефіциту шляхом збільшення видаткової частини спричиняють політичні концепції, такі як: монетаризація, таргетування, мілітаризація економіки та інші.

Розглянемо більш детально питання економічних концепцій та теорій інфляції.

Кількісна теорія грошей (англ. Quantity theory of money) – є одним із найстаріших економічних напрямів у західній економічній думці, котрий виник у 16-17 ст. Метою даної теорії є пояснення впливу грошей на економічні процеси суспільства виключно кількісною величиною, зокрема зміною маси асигнувань в обороті. Представником вище зазначеної теорії є Девід Юм. Він зробив аналіз впливу змін та поширення грошової маси з однієї галузі економіки в іншу зі зміною ціни та кількості асигнувань. А також, Девід Юм представив багато уточнень щодо розширення та розробок до кількісної теорії грошей.

Наступним представником даної теорії виступає Давид Рікардо. Він, у свою чергу дослідив інфляцію як наслідок безвідповідальних грошових ін'єкцій [4].

Наступним представником даної теорії Ірвінгом Фішером було презентовано відоме усім рівняння обміну: $MV = PQ$. Дане рівняння й інші, такі як, наприклад, Кембріджське рівняння грошового балансу визначили умови при яких дані постулати є вірними.

Необхідно розглянути Кейнсіанську теорію, котра показує свідоме допущення певного рівня інфляції потрібного для заохочування сукупного попиту:

- поступовий приріст грошової маси при умові деякого використання трудових та виробничих ресурсів;
- приріст цін (повзуча інфляція) є характерною та вимушеною для країни з високими темпами росту економіки;
- при досягненні повної зайнятості населення, призведе до девальвації грошей і відповідно до зростання цін;
- у разі галопуючих форм інфляції необхідно проводити дефляційну політику [7].

Монетарна теорія ґрунтується на «відносно грошових факторах» і дефініції грошово-кредитної політики, яка у свою чергу є набагато дієвішою, попри фіскальних інструментів у розвитку економіки.

Прихильники монетарної теорії підкреслюють саме роль асигнувань, а основоположник теорії Мілтон Фрідман, називає інфляцію – «грошовим феноменом, що є завжди і всюди» [13]. Згідно даної теорії впливає, що:

- на скорочення кількості асигнувань в обороті та платоспроможного попиту має бути ціліспрямованість на боротьбу з інфляцією;
- монетаристське правило росту грошей в обігу – приблизно 3-5 % на рік;
- необхідно усвідомлювати, що треба проводити жорстку грошово-кредитну політику в рамках знищення дефіциту державного бюджету;
- коли виникає інфляція витрат, то потрібно в першу чергу застосовувати ринково-конкурентні важелі боротьби.

Під терміном «економічна теорія пропозиції», розуміємо економічну концепцію, завдяки котрій збільшення пропозиції товарів та послуг призводить до економічного зростання. А також вона визначена як фіскальна політика на стороні пропозиції, дана концепція у свій час була використана кількома президентами США у намаганнях стимулювати економіку країни.

Термін вперше був використаний американським фахівцем щодо питань бюджетно-податкової політики Г. Стейном у 1976 р. Г. Як зазначив вчений, даний показник являє під собою відродження інтересу до класичної економічної теорії, котра приділяє велику увагу саме пропозиції і факторам, водночас і до класичної теорії державних фінансів [40]. Саме дана економічна теорія пропозиції основну причину інфляції визначала у приросту податків.

Згідно цієї теорії:

- держава несе відповідальність за приріст рівня інфляції, так як підвищує податки;
- основним заходом до антиінфляційного врегулювання виступає стимулювання виробництва;
- необхідність введення податкового стимулювання.

Думка щодо довготривалої тенденції інфляції ґрунтується на структурних факторах і належить П. Стрітену, У. Баумолю [6, с. 153].

Відповідно до даної теорії, то інфляція залежить від чотирьох факторів такі, як:

- різницею виробництва у промисловій галузі та сфері послуг;
- однакового рівня приросту заробітної плати в окремих галузях;
- відмінності цінової еластичності;
- заробітна плата і ціна змінюються в зменшуваному напрямку.

У 70-х роках з'явилася і досягла певного успіху теорія раціональних очікувань, тобто етап притаманний стагфляції.

В повному обсязі дана теорія ґрунтується на положеннях класичної теорії. Виходячи з даної теорії – економічні суб'єкти, котрі аналізують інформацію, мають змогу діяти раціонально та передбачувати заздалегідь зміни в кон'юктурі.

Реалізація суб'єктів економіки відбувається через практику ринкового механізму, тобто без втручання держави. Отже, обидва ринки (продуктів та

ресурсів) є дуже конкурентоспроможними. Виходячи з даних представлених на ринках заробітна плата та ціни еластичні та взаємототожні як у напрямку зниження, так і в напрямку приросту [56].

Виходячи з теорії адаптивних очікувань сукупний попит порівняно з дійсним рівнем, зменшить ціни, але заробітна плата залишеться константою, так як вона зображена через адаптивноочікувану інфляцію, котра завжди на крок вища від фактичної. Внаслідок цього в короткостроковому періоді сукупна пропозиція під дією зниження сукупного попиту та зниження цін знизиться в порівнянні до потенційного показника. Через деякий час, тоді, коли заробітна плата знизиться прямо-лінійно до падіння цін та виникне падіння середніх витрат, сукупна пропозиція матиме змогу збільшитися до потенційного рівня. Отже, дана теорія адаптивних очікувань лежить у межах та в контексті кейнсіанської теорії і виходить із потреби виділяти сукупну пропозицію у коротко та довгостроковому періодах [56].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Після проведеного дослідження питань сутності, форм прояву та факторів інфляції в економіці держави, дійшли до наступних висновків:

1. Термін «інфляція» – це зростання загального рівня цін на товари та послуги, що показує зниження купівельної спроможності грошової одиниці. Простими словами, «інфляція» – це процес зростання цін на абсолютно всі товари та послуги в рамках всієї економіки країни. Інколи, інфляція вживається задля позначення цін на певну групу товарів чи послуг, іншими словами «товарна інфляція» або «базова інфляція».

2. Інфляція в економічній теорії зображується через інфляційний процес та складається з двох етапів: перший етап – темпи збільшення грошової маси перевищують за темпи приросту цін; другий етап – темпи приросту цін переважають над темпами приросту грошової маси в обороті.

3. При вивченні питання стосовно інфляції та інфляційного процесу необхідно звертати увагу на ряд класифікаційних ознак, таких як: причини виникнення (зовнішні: міжнародні кризи, від'ємне сальдо торгівельного балансу, зниження частки зовнішніх надходжень; внутрішні: монетарні та не грошові), ступінь охоплення інфляційними процесами (локальні, світові), темпи девальвації грошей (повзуча, помірна, галопуюча, гіперінфляція, супергіперінфляція), можливість втручання (контрольована, неконтрольована), інтенсивність впливу (відкрита, прихована, підкріплена, невідкрита), очікування щодо зміни в темпах та тенденціях (очікувана, неочікувана), форми прояву (цінова, заощаджень, девальвація), залежно від приросту цін (збалансована, незбалансована), суттєві причини походження (попит, пропозиція).

4. Основними факторами, котрі показують інфляцію попиту є: перевищена емісійна діяльність із боку центральних установ банку, експансивна кредитна політика банків у межах поширення кредитних операцій, кредитного портфелю, великомасштабні інвестиції, мілітаризація

економіки, інфляційні очікування приросту попиту та зріст швидкоплинного обороту асигнацій.

5. Інфляція пропозиції ґрунтується: постійними та структурними змінами у виробничій діяльності, інфляційною спіраллю, приростом рівня витрат та цін на товари та послуги, підвищеними непрямыми податками, котрі діють деструктивно на економіку держави.

6. Науковопризнаними концепціями інфляції є наступні: економічні (кількісна теорія, кейнсіанська, монетарна, структурна, адаптивна, раціональна та економіка пропозиції) та неекономічні (природні та політичні концепції).

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПРОЦЕСИ ІНФЛЯЦІЙ В УКРАЇНІ

2.1. Інфляційні процеси в сучасній економіці України

Економічна політика будь якої країни світу повинна бути спрямована на покращення життя громадян цієї країни. Першочергове завдання такої політики має бути у контролі за рівнем інфляційних процесів у державі. Інфляція – це процес знецінення грошей та загальне підвищення цін на товари і послуги внаслідок надмірної емісії та переповнення каналів обігу грошовою масою, що становить фінансову небезпеку для середньостатистичного споживача. Досить вагома та актуальна проблема сучасності. Вона має пряме відношення до низьких соціальних проблем які відіграють першочергову роль у формуванні економічно активного населення країни. Головна особливість інфляції полягає в тому, що вона зачіпає кожного. У цілому світі не існує країни або навіть людини котра хоч би раз у житті не стикалася з цим процесом. Україна не є винятком. В сучасному світі інфляція носить хронічний характер та відбувається під впливом як грошових так негрошових факторів. Для інфляції характерні наступні особливості:

- якщо раніше інфляція носила локальний характер, то зараз – всеосяжний;
- якщо раніше вона охоплювала певний період, тобто мала періодичний характер, то нині є «хронічною» [1, с. 76–81].

Серед основних причин зростання інфляції порушення логістики постачання, занепад виробничих можливостей та інфраструктури, Ріст інфляції пов'язаний з високим рівнем зайнятості та великими обсягами національного виробництва. Зниження інфляції характерно для часів безробіття та занепаду у виробництві. Інфляція в Україні це здобуток часів командно-адміністративної економіки. Майже все виробництво залежить від імпорту (енергоносіїв, сировини, матеріалів, комплектувальних виробів). Неефективна система безготівкового розрахунку, від'ємно сальдо зовнішньої

торгівлі, зростання цін на імпортні товари та послуги, необґрунтоване встановлення валютного курсу все це призводило до втрати зацікавленості з боку іноземних інвесторів, в кінцевому випадку інфляція. Значна частина приросту ВВП забезпечується за рахунок компонентів, створених у матеріальній сфері [1, с. 76–81]. Основним показником, за допомогою якого вимірюється інфляція в країні, є коефіцієнт інфляції або індекс споживчих цін. Індекс споживчих цін — це показник, який характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Як свідчать дані, найвища інфляція була в 2014–2015 роках. Вона сформувалася за рахунок трьох основних компонентів, таких як продукти харчування, житлово-комунальні послуги та алкогольні напої та тютюнові вироби. У 2016 році відбулося різке зниження споживчої інфляції, а саме до 12,4%, тоді як у 2015 році споживчі ціни зросли на 43,3%. Динаміка споживчих цін у 2016 році була близькою до прогнозів Національного банку, які публікувалися в інфляційних звітах протягом року та передбачали зростання споживчих цін на 12% до кінця року (табл. 2.1, рис. 2.1). Таким чином, цільовий показник інфляції на 2016 рік, визначений Стратегією монетарної політики на 2016–2020 роки в межах $12\% \pm 3$ п.п., досягнуто [3]. Стрімке уповільнення інфляційних процесів у 2016 році відбулося насамперед через послаблення інфляційного тиску, спричиненого фундаментальними чинниками. Про це свідчило різке уповільнення базової інфляції. Значний вплив мали також сприятливі фактори з боку пропозиції сирих харчових продуктів. При цьому основними чинниками подорожчання стали підвищення адміністративно регульованих тарифів і зростання світових цін на нафту. За підсумками 2016 року базова інфляція сповільнилася до 5,8% р/р (з 34,7% у 2015 році) і практично відповідала останньому прогнозу Нацбанку (5,6% р/р). Поміркована фіскальна та монетарна політика, послаблення інтенсивності військового конфлікту на сході, вторинний вплив факторів з боку пропозиції сирих продуктів харчування сприяли зниженню базової інфляції та інфляційного тиску в

цілому. Таким чином, посилення ролі облікової ставки, її збалансоване зниження протягом року та зусилля уряду щодо утримання бюджетного дефіциту в цільових межах призвели до значного покращення інфляційно-курсних очікувань та стримування інфляції з боку попиту.

Табл. 2.1.

Індекс споживчих цін в Україні період 2014-2023 рр.

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Січень	100,20	103,10	100,90	101,10	101,50	101,00	100,20	101,30	101,30	100,80
Лютий	100,60	105,30	99,60	101,00	100,90	100,50	99,70	101,00	101,60	100,70
Березень	102,20	110,80	101,00	101,80	101,10	100,90	100,80	101,70	104,50	101,50
Квітень	103,30	114,00	103,50	100,90	100,80	101,00	100,80	100,70	103,10	100,20*
Травень	103,80	102,20	100,10	101,30	100,00	100,70	100,30	101,30	102,70	
Червень	101,00	100,40	99,80	101,60	100,00	99,50	100,20	100,20	103,10	
Липень	100,40	99,00	99,90	100,20	99,30	99,40	99,40	100,10	100,70	
Серпень	100,80	99,20	99,70	99,90	100,00	99,70	99,80	99,80	101,90	
Вересень	102,90	102,30	101,80	102,00	101,90	100,70	100,50	101,20	101,90	
Жовтень	102,40	98,70	102,80	101,20	101,70	100,70	101,00	100,90	102,50	
Листопад	101,90	102,00	101,80	100,90	101,40	100,10	101,30	100,80	100,70	
Грудень	103,00	102,00	100,90	101,00	100,80	99,80	100,90	100,60	100,70	
Всього за рік	124,90	143,30	112,40	113,70	109,80	104,10	105,00	110,00	126,60	

* дані подані в таблиці до травня місяця, так як це йде в поточному році.

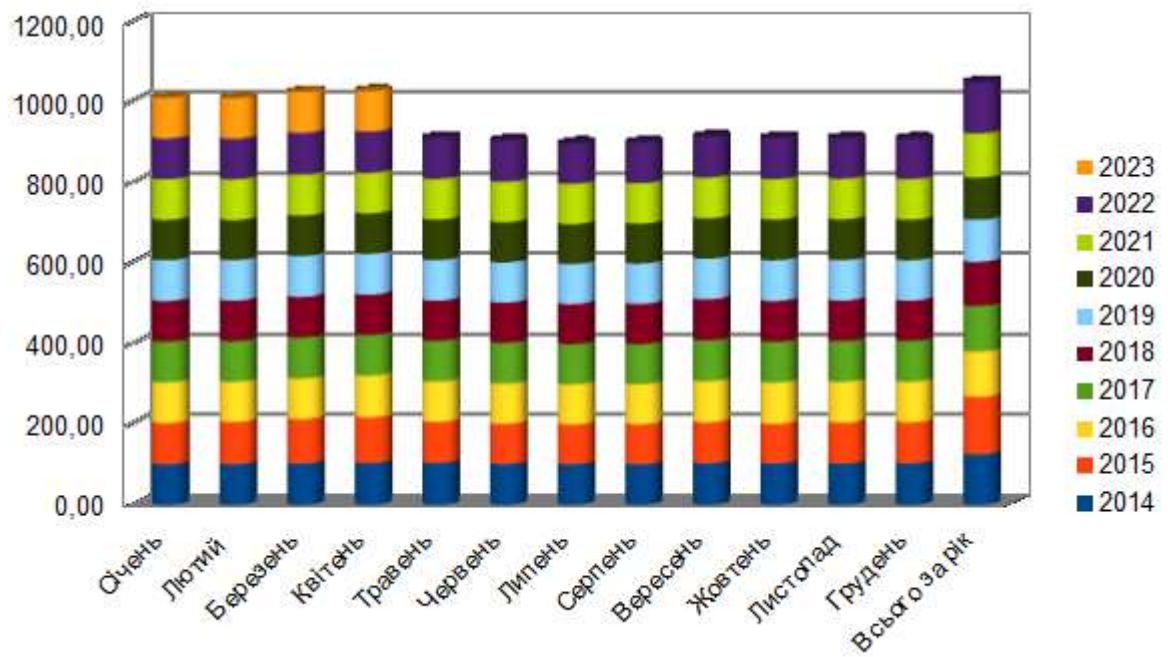

Рис. 2.1. Динаміка змін індексу споживчих цін у період 2014-2023 рр.

Помірна волатильність курсу гривні, яка спостерігалася протягом більшої частини року завдяки сприятливій кон'юктурі зовнішніх ринків, надходженням від експорту високого врожаю зернових та олії, а також заходам Національного банку щодо згладжування надмірні коливання обмінного курсу на міжбанківському валютному ринку також сприяли зниженню інфляції. Протягом 2016 року ціни на переважно імпортні товари, такі як побутова техніка, одяг і взуття, уповільнилися до 5,7% і 5,5% (порівняно з 36,4% і 35% відповідно в 2015 році). Ціни на окремі товари, такі як аудіо- та відеотехніка, а також обладнання для обробки інформації, порівняно з аналогічним періодом минулого року навіть знизилися (на 1,8% і 0,4% відповідно). Зростання цін на продукти харчування з високим ступенем обробки також значно сповільнилося, а саме до 5,7% (з 42,3% у 2015 році) через вторинні ефекти зниження інфляції на сирі продукти. Водночас наприкінці 2016 року дезінфляційний тренд дещо сповільнився як через подорожчання окремих видів сировини (молоко), так і через помірне

погіршення інфляційних очікувань на фоні посилення девальваційного тиску та рішення уряду про різке підвищення мінімальної зарплати з січня 2017 р. Зростання цін на сирі продукти сповільнилося до 1,2% у 2016 р. (з 40,7% у 2015 р.). Стрімке зниження інфляції сирих продуктів харчування, окрім вищезазначених факторів, відбулося під впливом ряду чинників з боку пропозиції, дія яких була сильнішою та тривалішою, ніж очікувалося. Зокрема, йдеться про високі врожаї: в Україні – зернових, овочів та окремих фруктів (зокрема, яблук), а в інших країнах – цитрусових. Зростання адміністративно регульованих цін і тарифів у 2016 році склало 34,6%. Незважаючи на те, що зростання було значно меншим, ніж у 2015 році (64,4%), воно зробило основний внесок у зростання споживчих цін у 2016 році. Протягом минулого року продовжувалося зростання тарифів на всі види житлово-комунальних послуг: електроенергію – на 60,0%; холодної води – на 42,0%; водовідведення – на 28,3%; природного газу – на 42,0%; опалення – на 89,3%; гарячої води – на 82,9%. Не припинилося зростання цін на тютюнові вироби (22,9%) та алкогольні напої (21,6%). Ціни на пальне у 2016 році зросли на 19,5% (у 2015 році – на 12,3%). Прискорення зростання цін відображало зростання цін на нафту на світових ринках і помірну девальвацію гривні. Крім того, у 2016 році скраплений газ подорожчав швидше за інші види палива (24,0%), що пов'язано з його дефіцитом у середині року через скорочення імпорту з Росії та Білорусі. За підсумками 2016 року прискорилося зростання індексу цін виробників, а саме до 35,7% (з 25,4% у 2015 році) [4]. У січні 2017 року очікується прискорення споживчої інфляції до 12,6% з 12,4% у грудні 2016 року. У січні ціни зросли на 1,1%. Динаміка цін у січні була близькою до прогнозованої траєкторії річної споживчої інфляції, опублікованої Національним банком в Інфляційному звіті (січень 2017). У подальшому Національний банк очікував уповільнення інфляції до 9,1% на кінець 2017 року, що відповідатиме цільовому діапазону $8\% \pm 2$ в.п., визначеному Основними засадами грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньостроковій перспективі [4]. Незначне прискорення річної інфляції у

січні було очікуваним і відбулося на тлі зростання собівартості продукції, подорожчання сировини на світових ринках, зокрема на нафту та продукти харчування, та ослаблення гривні наприкінці 2016 р. та в першій половині січня 2017 р. У лютому 2017 р. очікується прискорення споживчої інфляції до 14,2% з 12,6% у січні. У місячному вимірі зростання індексу споживчих цін становило 1,0%. Прогнозувалось прискорення зростання цін на більшість основних компонентів споживчого кошика на тлі зростання собівартості та низької бази порівняння. Фактори пропозиції стримували зростання цін у лютому, а також покращення ситуації на світових товарних ринках, що призвело до зміцнення курсу гривні у лютому. У березні 2017 року споживча інфляція прискорилося до 15,1% (з 14,2% у лютому). У місячному вимірі зростання індексу споживчих цін становило 1,8%. Прискорення інфляції в річному вимірі було очікуваним. Інфляція сирих продуктів прискорилося через підвищення собівартості виробництва, активний експорт і низьку базу порівняння. Також темпи зростання адміністративно регульованих цін зросли внаслідок планового підвищення окремих тарифів та акцизів. З іншого боку, покращення ситуації на світових товарних ринках, що призвело до зміцнення обмінного курсу гривні в лютому та березні, послабило базову інфляцію. При цьому фактична річна інфляція виявилася дещо нижчою за траєкторію прогнозу Нацбанку, оприлюдненого в Інфляційному звіті (січень 2017 року), який передбачає уповільнення зростання індексу споживчих цін до 9,1% до 2017 року. Це пояснюється насамперед низькою факторів пропозиції, внаслідок чого темпи зростання цін на сири продукти харчування були нижчими від прогнозованих [5]. Щодо перспектив подальшого подолання інфляції Національний банк врахував Основні засади грошово-кредитної політики на 2017 рік та середньострокову перспективу [4], які передбачали, що пріоритетною метою монетарної політики є зниження рівня інфляції (на думку споживача, індексу цін) до рівня окремого показника та збереження його на цьому рівні в середньостроковій перспективі. Подальша траєкторія цільових орієнтирів споживчої інфляції визначатиметься з урахуванням

балансу інфляційних ризиків, необхідності підтримки сталих темпів економічного зростання та рівня фінансової стабільності в державі. Оскільки низька та стабільна інфляція є одним із основних вкладів у стійке економічне зростання, який може забезпечити центральний банк. Національний банк проводитиме монетарну політику на основі цінової стабільності. Формування низьких інфляційних очікувань є ключовим елементом покращення макроекономічного середовища та відновлення економічного потенціалу України. У 2017 році Нацбанк вважатиме цільовим орієнтиром споживчу інфляцію (тобто зміну індексу споживчих цін) на рівні $8\% \pm 2$ в.п. (грудень до грудня попереднього року). Середньостроковий цільовий показник інфляції встановлено на рівні $5\% \pm 1$ в.п. Зокрема, визначено таку траєкторію цільових показників річної зміни індексу споживчих цін: грудень 2018 року – $6\% \pm 2$ в.п.; грудень 2019 року і надалі – $5\% \pm 1$ п.п. Досягнення зазначених цілей має ґрунтуватися на необхідності формування засад стабільності не лише на короткостроковому, а й на середньостроковому горизонтах розвитку держави. У квітні Національний банк відновив процес пом'якшення монетарної політики. Так, з 14 квітня 2017 року Національний банк знизив облікову ставку на 1 процентний пункт до 13% річних. Такі дії Національного банку повністю відповідають інфляційним цілям на 2017-2019 роках та сприятимуть зростанню економічної активності. Очікується, що помірне пом'якшення монетарної політики триватиме й у майбутньому. У той же час монетарні умови залишатимуться відносно жорсткими, щоб забезпечити зниження інфляції відповідно до затверджених цільових показників інфляції. Додатковим фактором став перегляд Державною службою статистики України методики розрахунку показників інфляції. Його перегляд призвів до дещо нижчих показників інфляції в 1 кварталі 2017 року порівняно з прогнозною траєкторією. За оцінками Нацбанку, вплив цього чинника збережеться лише в першому півріччі та буде повністю компенсовано вже у другому півріччі дією інших статистичних ефектів, зокрема за рахунок вплив динамічних ваг [5; 6]. Національний банк України позитивно оцінює перехід

Державної служби статистики України на нову методологію розрахунку індексу споживчих цін, оскільки вона спрямована на більш повне та якісне відображення зміни споживчих цін в Україні. Це сприятиме ефективній реалізації політики таргетування інфляції. Перегляд методології не вплинуло на актуальність прогнозних показників споживчої інфляції Національного банку України: 9,1% на кінець 2017 року та 6,0% на кінець 2018 року.

У 2018 році споживча інфляція сповільнилася до 9,8% (з 13,7% у 2017 році) – найнижчого річного рівня за останні п'ять років. Зміна тенденції зростання інфляції, яка спостерігалася у 2017 році, є насамперед результатом жорсткої монетарної політики Національного банку. З жовтня 2017 року Нацбанк шість разів підвищував облікову ставку – загалом на 5,5 копійки. стор. до нинішніх 18,0% річних. Це вплинуло на підвищення ринкових процентних ставок у гривні і, відповідно, посилило стимули до заощаджень.

Серед основних причин зміцнення курсу гривні були жорсткі монетарні умови – на 6,8% для НЕОК та на 13,2% для РЕОК протягом 2018 року. Також високі ціни на експортні товари на зовнішніх ринках протягом більшої частини року, рекордне зерно врожаю та значні обсяги грошових переказів сприяли зміцненню валютного курсу. Завдяки сприятливій ситуації на валютному ринку протягом більшої частини року Національний банк мав можливість поповнити міжнародні резерви за рахунок валютних інтервенцій. Додатковими чинниками уповільнення інфляції стало розширення пропозиції окремих видів продукції (фруктів, молока, м'яса тощо), а також зниження світових цін на продукти харчування. Це призвело до різкого уповільнення зростання цін на сирі продукти (до 3,3% р/р).

У 2019 році споживча інфляція сповільнилася до 4,1% (з 9,8% у 2018 році), найнижчого рівня за останні шість років. НБУ досяг середньострокової цілі інфляції $5\% \pm 1$ ц. п., яку він декларував з 2015 р. Це відбулося через зниження фундаментального інфляційного тиску, що відобразилося на уповільненні базової інфляції (до 3,9% р/р). Зниження рівня інфляції до цілі у 2019 році відбулося насамперед завдяки послідовній монетарній політиці

НБУ, спрямований на досягнення цінової стабільності, у поєднанні зі збалансованою фінансовою політикою.

Вирішальний вплив на стрімке уповільнення інфляції мало зміцнення курсу гривні через надлишок іноземної валюти на ринку, який зберігався майже весь минулий рік. У свою чергу, розширення пропозиції валюти було зумовлене високими обсягами продажу валютної виручки експортерами та підвищеним інтересом іноземних інвесторів до гривневих державних облігацій. На тлі тривалого збереження макроекономічної стабільності з привабливою прибутковістю портфель ОВДП у національній валюті у власності нерезидентів збільшився на \$4,3 млрд. З іншого боку, зростання продуктивності економіки, насамперед у сільському господарстві та, як наслідок, черговий рекордний урожай зернових та олійних культур забезпечили високі експортні надходження. Сприяло зростанню активного сальдо валюти в Україні та покращенню умов торгівлі через глибше падіння світових імпорتنих цін порівняно з цінами на експортні товари.

У 2020 році інфляція прискорилося до 5% і досягла середини цільового діапазону. Протягом 2020 року інфляція була переважно нижче цільового діапазону $5\% \pm 1$ процентний пункт. Падіння світових цін на енергоносії, а також зниження попиту на неперіоритетні товари та послуги стримували зростання цін під час пандемії. Водночас інфляція наприкінці року очікувано прискорилося. Це було зумовлено динамічним відновленням світової економіки, подальшим зростанням внутрішнього споживчого попиту, а також підвищенням цін на енергоносії та окремі продукти харчування. У результаті в грудні інфляція повернулася в цільовий діапазон і досягла центральної точки.

Після піку восени 2021 року інфляція знизилася, але повільніше, ніж очікувалося, а базовий інфляційний тиск навіть посилювався. Наприкінці року інфляція знизилася завдяки рекордним врожам і корекції деяких світових цін на продукти харчування, наслідкам зміцнення гривні в попередні місяці, вичерпання низької бази порівняння та посилення монетарної політики.

Інфляцію також стримували адміністративні рішення щодо встановлення тарифів на деякі житлово-комунальні послуги (ЖКП). У результаті зростання споживчих цін уповільнилося з пікових 11% у вересні до 10% у грудні.

Швидшому уповільненню інфляції перешкоджало перенесення на собівартість товарів і послуг подальшого зростання світових цін на енергоносії та тиск інших виробничих витрат бізнесу, включно з оплатою праці. Зберігався і вплив стаїні споживчий попит. Це, зокрема, призвело до подальшого зростання базової інфляції до 7,9% на кінець року.

Інфляція за останні місяці стабілізувалася, хоча й залишається на високому рівні. За підсумками 2022 року споживчі ціни зросли на 26,6%. Водночас протягом останніх трьох місяців рівень інфляції в річному вимірі майже не змінився. Стабілізації інфляційного тиску сприяли деокупація територій, розширення пропозиції продовольства та ослаблення споживчого попиту в умовах російського енергетичного терору. Фіксовані тарифи на житлово-комунальні послуги, фіксований курс гривні, налагодження матеріально-технічного забезпечення стримували інфляцію. Заходи НБУ, зокрема запровадження депозитних інструментів для хеджування валютного ризику, а також обмежений обсяг бюджетної монетизації сприяли стабілізації ситуації на готівковому валютному ринку наприкінці 2022 року.

Водночас ціновий тиск залишається значним через наслідки війни, включаючи руйнування підприємств та інфраструктури, порушення ланцюгів виробництва та постачання. Крім того, бізнес-витрати продовжували зростати через енергетику терор Росії. Інфляційні очікування, незважаючи на стабілізацію, залишалися підвищеними.

Інфляція поступово знижуватиметься та залишатиметься керованою завдяки заходам НБУ та уряду, а також підтримці міжнародних партнерів. НБУ прогнозує уповільнення інфляції до 18,7% у 2023 році. Цьому сприятиме збереження жорстких монетарних умов, зниження світової інфляції та послаблення попит споживачів в умовах дефіциту електроенергії. Отримання заявлених обсягів міжнародної допомоги та спільні дії НБУ та

уряду щодо активізації внутрішнього боргового ринку дозволять уникнути емісійного фінансування дефіциту бюджету та збалансувати валютний ринок.

2.2. Інфляційні процеси в Україні проблеми сьогодення та причини їх виникнення

Сьогодні Україна потерпає від виснажливої війни, яка триває вже шість років. Це найтриваліший насильницький конфлікт у Європі з часів Другої світової війни. На тлі бойових дій на сході країни прискорилося падіння обсягів промислового виробництва та будівельних робіт. Постійні зміни влади та законів, різноманітні реформи мають значний вплив на економічний розвиток держави. Економіка такої країни перебуває у стані кризи, нестабільності та невизначеності. Була також проблема пандемії коронавірусу, яка змусила людей закрити свій бізнес. Це не може не відобразитися на економіці України. Щоб управляти економікою країни, перш за все, необхідно розуміти, які процеси відбуваються і до чого вони можуть призвести. Важливим показником для оцінки економічної ситуації в країні є інфляція. Як відомо, показником, який характеризує динаміку рівня цін на товари та послуги, є індекс інфляції. Його динаміка представлена на рис. 1. Індекс інфляції характеризує зміну загального рівня цін на товари та послуги за певний період часу. Як бачимо з рис. 1, індекс інфляції протягом аналізованого періоду мав нестійку тенденцію. Основною причиною низхідної динаміки показника у червні-серпні та грудні 2019 року та лютому 2020 року стало здешевлення продуктів харчування, високий вихід плодоовочевої продукції та покращення інфраструктури зберігання та реалізації продуктів харчування, а висока динаміка, відповідно, зумовлена подорожчанням цих товарів. Базовий індекс інфляції демонструє стабільну цінову динаміку з мінімізацією короткострокових нерівномірних змін, викликаних шоками пропозиції та адміністративним регулюванням. Звичайно, бажано, щоб індекс інфляції збігався з базовим, як це було в

жовтні-листопаді 2019 року, тому що так легше і швидше контролювати інфляційні процеси і точніше прогнозувати їх подальшу поведінку.

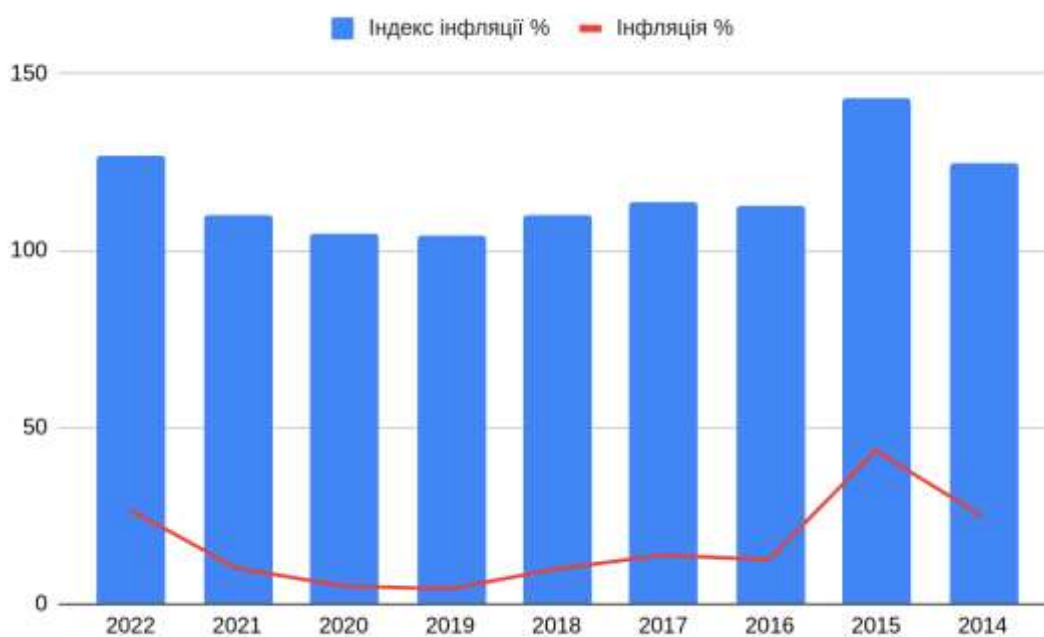

Рис. 2.2. Індекс інфляції (індекс споживчих цін) в Україні в період 2014 - 2022 рр.

Так, у березні 2020 року індекс споживчих цін (ІСЦ) порівняно з попереднім місяцем зріс на 1,1%, а порівняно з березнем минулого року знизився на 0,1%. У перші тижні запровадження карантинних обмежень для боротьби з коронавірусом призвело до значних коливань цін на товари та послуги. Основним фактором такої цінової динаміки стало зростання цін на водопостачання, продукти харчування, підакцизні товари (алкогольні напої та тютюнові вироби) та транспортні послуги. Розглянемо динаміку зміни рівня інфляції на рис. 2.2. Як видно з рис. 2.2, наразі інфляція в Україні сповільнилась. Це мало позитивний вплив на споживачів та купівельну спроможність. У 2021 році, за даними НБУ, зростання реального ВВП становило близько 3%. Відновленню економіки сприяв стабільний споживчий попит, збільшення інвестицій підприємств після кризи, а також

рекордний урожай сільськогосподарських культур. У той же час відновлення економіки відбувалося повільніше, ніж очікувалося. Серед причин – стрімке подорожчання енергоносіїв та їх дефіцит, вплив низьких врожаїв у 2020 році, повільніше відновлення сфери послуг, обмежені потужності окремих галузей виробництва, більш значні втрати від пандемії, а також більш швидке фінансова консолідація.

За підсумками 2022 року споживчі ціни зросли на 26,6%. Водночас протягом останніх трьох місяців рівень інфляції в річному вимірі майже не змінився. Стабілізації інфляційного тиску сприяли деокупація територій, розширення пропозиції продовольства та ослаблення споживчого попиту в умовах російського енергетичного терору. Фіксовані тарифи на житлово-комунальні послуги, фіксований курс гривні, налагодження матеріально-технічного забезпечення стримували інфляцію. Заходи Національного банку України, зокрема запровадження депозитних інструментів для хеджування валютних ризиків, а також обмежений обсяг бюджетної монетизації сприяли стабілізації ситуації на ринку готівкової валюти на кінець 2022 року.

На динаміку ІСЦ вплинуло зниження обмінного курсу гривні (рис. 2.3). Як бачимо, як курс долара США до гривні, так і курс євро до гривні демонструють тенденцію до коливання курсу гривні. На це суттєво впливає панічний фактор, пов'язаний з початку з поширенням коронавірусу але зараз це завдяки повномасштабному вторгненню та те, що Україна зберігає тенденцію домінування сировини як основного експорту. Також причиною падіння курсу гривні є проблеми з бюджетом держави, загальна динаміка економічного розвитку, невизначеність з урядом та співпраця з МВФ.

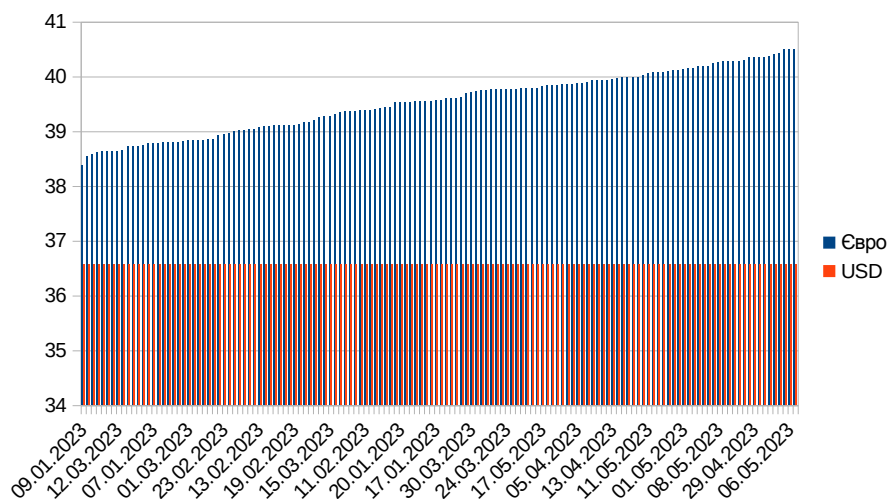

Рис. 2.3. Динаміка курсу долара та євро по відношенню до гривні за 2023 рік

Зменшення прогностичного рівня відбулося через те, що в Україну продовжує надходити фінансова допомога та кредити. Це допомагає гривні почуватися впевненіше. Головним викликом зараз є масовані ракетні удари по енергетичній інфраструктурі. Але тиск на економіку зменшився навесні, коли споживання електроенергії зменшилося.. При зниженні інфляції НБУ знижує процентну ставку. Це означає, що підприємства, беручи кредити, будуть платити менші відсотки, населення отримуватиме менші відсотки за банківськими вкладами, а люди будуть менше заощаджувати і більше витрачати.

Під час пандемії спостерігалася радикальна зміна економіки та поведінки суб'єктів, дослідити ці дання буде не просто. Під час карантину відбувався суттєвий попит на онлайн-послуги, такі як онлайн-телебачення, ігри, освіта тощо. Це стимулювало збільшення пропозиції, що не призвело до значних коливань інфляції.

Після помірної рецесії в першій половині 2023 року відновлення світової економіки буде досить повільним, враховуючи загалом високий рівень процентних ставок і збереження низької впевненості бізнесу. Глобальна інфляція повільно знижуватиметься у міру погіршення світових

фінансових умов і зменшення попиту. На це також вплине зниження світових цін на сировину після короткочасної корекції вгору в першій половині 2023 року. Цьому сприятиме збільшення їх пропозиції, насамперед, завдяки поступовому налагодженню логістики.

Економічне відновлення буде повільним через високі рівень ставок і низьку довіру бізнесу до державних гарантій. Зниження світової економічної активності поглибилася за рахунок зменшення обсягів виробництва як у промислових види діяльності, а також сфера послуг. І падіння активність спостерігалася майже по всій економіці, що стало найгіршим фінансовим періодом з часів світової кризи, за винятком початкового періоду пандемії. Важливими факторами цього були геополітична невизначеність, особливо внаслідок вторгнення Росії в Україну, та посилення світової фінансової ситуації. Впевненість бізнесу залишається низькою, а кількість нових замовлень продовжує скорочуватися, що ще більше сповільнює світову торгівлю. Охолодження ділових настроїв і зниження світового попиту в 2022 року – на початку 2023 року продемонстрували просідання барометра торгівлі товарами, який розраховує СОТ, нижче тренда.

2.3 Інфляція та інфляційні процеси України

Інфляція як специфічна властивість паперових грошей, їх знецінення, проявляється через зростання цін. Інфляція вимірюється динамікою цін. Вона обернено пропорційна динаміці цін. У світі немає країни, яка в тій чи іншій мірі за останні десятиліття не відчула наслідки від інфляції. Високий рівень інфляції перетворюється на серйозну перешкоду для виробництва, викликає економічну та соціальну напругу в суспільстві [2, с. 819]. Основною інфляції є знецінення валюти по відношенню до вартості звичайних товарів, у тому числі золота, тобто падіння купівельної спроможності грошової одиниці. Якщо цей процес набуває затяжного характеру, розрив між рівнем цін на внутрішньому ринку країни та на ринках інших країн і світового ринку в

цілому поглиблюється. Відбувається знецінення національних грошей по відношенню до іноземної валюти. Це призводить до зниження курсу національних грошей, що послаблює позиції національної економіки на світовому ринку та конкурентоспроможність вітчизняної продукції. Інфляція з'явилася в економіці України ще за існування СРСР у 1950-1960-х роках. і було пов'язане з різким падінням ефективності суспільного виробництва. Однак вона мала прихований характер і виявлялася в товарному дефіциті та великій різниці цін: низьких на кінцеву продукцію і високих на всі види сировини. Значний сплеск інфляції стався в січні 1992 року, коли всі ціни були «відпущені». З цього моменту почав стрімко розвиватися інфляційний процес. Для чіткого розуміння процесів, що відбуваються на даний момент, розглянемо зміну та розвиток інфляційних процесів в Україні за всі роки незалежності (табл. 2.2). Індекс споживчих цін використовується для визначення рівня інфляції.

Табл. 2.2.

Індекс споживчих цін у період з 1992-2023 рр. ,%											
Рік	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Індекс інфляції	2100	102,56	501	281,7	139,7	110,1	120	119,2	125,8	106,1	99,4
Рік	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Індекс інфляції	108,2	112,3	110,3	111,6	116,6	122,3	112,3	109,1	104,6	99,8	100,5
Рік	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	
Індекс інфляції	124,9	143,3	112,4	99,9	109,8	104,1	105	110	126,6	103,2	

Еволюція інфляційних процесів в Україні

1993	Рівень інфляції був самим високим за всю історію існування України, він склав 10256%. Після цього став зменшуватися, завдяки введенню суворої монетарної політики та економічних реформ.
	цього став зменшуватися, завдяки введенню суворої монетарної політики та економічних реформ.
2000	Рівень інфляції удвічі перевищував позначку 20% і становив 125,8%
2008– 2009	Інфляційні процеси супроводжувалися стабільним курсом гривні, але наприкінці 2018 року відбувся обвал курсу гривні, який привів до кризи у фінансово-банківській сфері. З другого півріччя 2008 року цінова кон'юнктура мала навіть дезінфляційний характер. Відбулося падіння реального ВВП, що супроводжувалось істотним зниженням темпів інфляції, а девальвація гривні з 5,05 до 7,99 грн/дол. не мала принципового впливу на цінову динаміку.
2010– 2011	Відбулося відновлення виробництва, яка сприяло відносній стабілізації темпів інфляції у межах 10 %.
2012– 2013	Економіка знов увійшла у фазу рецесії, а інфляція знизилась до історичного мінімуму [10].
2014– 2015	Інфляція почала стрімко зростати. Відбувалося згортання виробництва і значне падіння ВВП. У 2014 році в Україні було зафіксовано один з найвищих рівнів інфляції – 124,9%. Найгостріша. політична криза прямо позначилася на стані національної економіки. Наприкінці 2014 року ін- фляція увійшла у фазу галопуючої, а економіка від рецесії перейшла до стану глибокої депресії. У першому кварталі 2015 року разом зі зростанням інфляції відбулось падіння ВВП на 16 %. Інфляційні процеси, що стрімко почалися в 2014 році, тільки посилилися, підсумковий індекс інфляції в країні був найвищий за всю новітню історію – 143,3%. Тільки за показником природного газу індекс склав 373%, по ЖКГ – 203%, по електроенергії – 166,9%. Подорожчання торкнулося всіх економічних сфер, що в свою чергу відбилося на рівні життя населення.

2016	Індекс інфляції зафіксований на рівні 112,4%, що в порівнянні з вже досить високим стрибком 2015 року було також досить відчутним, як для економіки, так і для населення. Особливо постраждала бюджетна сфера, пенсіонери, соціально вразливі верстви населення. На тлі подорожчання енергоносіїв підвищилися ціни на деякі товари та послуги. З іншого боку, скорочення торгових зв'язків з російськими компаніями привело до того, що пропозиція продовольства на українському ринку зросла. Цьому також сприяв хороший урожай зернових, що також позначилося на уповільненні зростання цін на продовольчу групу товарів
2017	Економіка країни встояла і на сьогоднішній день демонструє позитивну динаміку зростання незважаючи на значні перешкоди. Індекс інфляції став знову знижуватися, станом на 1 вересня 2017 року склав 0,99 [11]
2018	Базова інфляція за підсумками 2018 року сповільнилася до 8.7% р/р порівняно з 9.5% р/р у 2017 році. Однак фундаментальний інфляційний тиск залишився значним, а зниження базової інфляції було повільнішим, ніж прогнозував НБУ. За результатами альтернативних розрахунків, нижня межа діапазону показників базової інфляції залишалася майже незмінною протягом останніх трьох кварталів. Однак у 2018 році цей діапазон стрімко звужився та зменшилася його асиметричність до офіційного показника базової інфляції. Це свідчить про одноріднішу зміну цін на товари (послуги)-представники, що входять до розрахунку інфляції, під впливом дії спільних чинників, серед яких зростання витрат на оплату праці та вичерпання тимчасових факторів пропозиції, на які монетарна політика має обмежений вплив
2019	Споживча інфляція увійшла в цільовий діапазон $5\% \pm 1$ в. п. у листопаді 2019 року, а в грудні впритул наблизилася до його нижньої межі. Базова інфляція також сповільнилася (до 3.9% р/р). Зниження інфляції до цілі у 2019 році стало можливим насамперед завдяки послідовній монетарній політиці НБУ, спрямованій на досягнення цінової стабільності, у поєднанні з виваженою фіскальною політикою.

2020	Інфляція прискорилося передусім унаслідок посилення тиску з боку цін на продукти харчування. Низький урожай соняшнику та підвищення експортних цін зумовлювали подорожчання соняшникової олії. Відновилося зростання цін на цукор та борошно на тлі підвищення світових цін і гіршого врожаю цукрового буряку та пшениці. Разом із подорожчанням енергетичних ресурсів це позначилося на наступних ланках виробничого процесу в харчовій промисловості – швидше дорожчали майонез, маргарин та спреди, хлібобулочні і макаронні вироби.
2021	У 2021 році зростання реального ВВП, за оцінками НБУ, становило близько 3%. Відновленню економіки сприяли стійкий споживчий попит, нарощування інвестицій підприємствами після кризи, а також рекордний урожай сільськогосподарських культур. Водночас економічне пожвавлення було повільнішим, ніж очікувалося. Серед причин стрімке подорожчання енергоносіїв та їх дефіцит, вплив низьких урожаїв 2020 року, повільніше відновлення сектору послуг, обмежені потужності окремих виробничих секторів, суттєвіші втрати від пандемії, а також стрімкіша фіскальна консолідація.
2022	Війна призвела до порушення ланцюгів постачання, скорочення пропозиції окремих товарів, збільшення витрат бізнесу, фізичного руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, а також тимчасової окупації окремих територій. Збереження високих цін на енергоносії та рекордні рівні інфляції в країнах-партнерах також значно посилювали ціновий тиск в Україні. Суттєво зросли й інфляційні очікування бізнесу та домогосподарств. На практиці це відобразилося в погіршенні строкової структури депозитів у банківській системі та збільшенні витрат на окремі товари довгострокового користування, переважно імпортовані. У результаті впродовж останніх місяців інфляція зростала високими темпами та сягнула 21.5% р/р у червні.

За підсумками 2022 року споживчі ціни зросли на 26,6%. Водночас протягом останніх трьох місяців рівень інфляції в річному вимірі майже не змінився. Стабілізації інфляційного тиску сприяли деокупація територій, розширення пропозиції продовольства та ослаблення споживчого попиту в умовах російського енергетичного терору. Фіксовані тарифи на житлово-

комунальні послуги, фіксований курс гривні, налагодження матеріально-технічного забезпечення стримували інфляцію. Заходи НБУ, зокрема запровадження депозитних інструментів для хеджування валютного ризику, а також обмеження обсягу монетизації бюджету сприяв стабілізації ситуації на ринку готівкової валюти наприкінці 2022 року. Водночас ціновий тиск залишається значним через наслідки війни, зокрема руйнування підприємств та інфраструктури, порушення ланцюгів виробництва та постачання. Крім того, витрати на бізнес продовжували зростати внаслідок російського енергетичного терору. Інфляційні очікування, незважаючи на стабілізацію, залишалися підвищеними. Інфляція поступово знижуватиметься та залишатиметься керованою завдяки заходам НБУ та уряду, а також підтримці міжнародних партнерів. НБУ очікує уповільнення інфляції до 18,7% у 2023 році. Цьому сприятиме збереження жорстких монетарних умов, зниження глобальної інфляції та ослаблення споживчого попиту в умовах дефіциту електроенергії. Отримання заявлених обсягів міжнародної допомоги та спільні дії Національного банку України та уряду щодо активізації внутрішнього боргового ринку дасть змогу уникнути емісійного фінансування дефіциту бюджету та збалансувати валютний ринок, який розраховується щомісяця та щороку з метою відображення зміни інфляції в бік збільшення чи зменшення [12]. З таблиці 1 видно, що динаміка інфляції є значною та незбалансованою. Україна успадкувала нестійку дефіцитну економіку, а з нею і величезний ризик інфляційних процесів. У таблиці 2 наведено особливості інфляційних процесів за період незалежності України. За прогнозами НБУ, інфляційні процеси в Україні починають знижуватися слабкими темпами. Так, прогноз інфляції на 2017 рік становить 9,1% і на 2018 рік – 6% відповідно. Досить великий рівень інфляції в 2017 році пов'язаний зі збільшенням мінімальної зарплати вдвічі. Однак у 2018 році інфляція повернеться до центральних значень цільового діапазону. У середньостроковій перспективі очікується стабілізація базової інфляції на рівні 5% на основі ефективної фіскальної та монетарної політики. Основним

чинником зниження темпів інфляції у 2017-2018 роках стане адміністративно регульована інфляція, оскільки індивідуальні тарифи вже підвищено до обґрунтованого ринкового рівня. Аналізуючи інфляційні процеси в Україні, дослідники виділяють такі причини: 1. Науково-технічний прогрес не стоїть на місці, тому технічне обладнання з роками дорожчає і виникає необхідність оновлення виробництва. Відповідно, для цього потрібні додаткові кошти, це провокує подорожчання грошових ресурсів, а також посилює інфляцію. 2. Розширення банками кредитної діяльності. Якщо масштаби кредитування розширюються в зоні реальних потреб економіки, це викликає збільшення емісії кредитних грошей, а також призводить до зростання платоспроможного попиту. 3. Занадто великі інвестиції в одні сектори економіки та брак інвестицій в інші призводять до надлишку виробництва одних товарів і дефіциту інших. Через це в економічній системі, а також у сфері грошового обігу виникають диспропорції.

Рис. 2.4. Рівень інфляції в Україна та ЄС 2014-2022 рр

Джерело: розроблено на основі World Development Indicators

Табл. 2.4.

За рубіжний досвід антиінфляційного регулювання

Методи	Заходи антиінфляційного регулювання
«Рейганоміка»	Основні практичні заходи антиінфляційної політики звелись до зменшення дефіциту державного бюджету США за рахунок скорочення перш за все непродуктивних витрат. Так, Р. Рейган скоротив чисельність державного апарату на 100 тис. чоловік. Одночасно було вжито низку заходів з посилення мотивації до праці та проведено податкову реформу, яка дала змогу корпораціям направити значні кошти на збільшення виробництва продукції та переоснащення виробництва. Усе це дало свої позитивні результати, і вже в кінці 1980-х років інфляція в США знизилась до прийняттого рівня в 4–5% річних [5, с. 14].
«Нова Бразилія»	Запроваджена на початку 90-х років минулого століття президентом Ф. Коллором. Вказані заходи уряду Бразилії призвели до заморожування банківських вкладів. Більша частина грошової маси (до 80%) була вилучена з обігу на цілих 18 місяців. Усе це дало позитивні наслідки. Інфляцію в Бразилії було приборкано, а в економіці почалось певне пожвавлення [4, с. 6].
Інфляційне таргетування	Режим, за якого держава, як правило, в особі центрального банку встановлює кількісний орієнтир (таргет) інфляції [7, с. 19]
Дефляційна політика	Передбачає проведення заходів у грошово-кредитній політиці щодо розвитку конкуренції, захисту внутрішнього ринку, залучення іноземних інвестицій, збільшення доходів та скорочення видатків державного бюджету.
Політика доходів	Передбачає фіксацію цін та замороження заробітної плати, а також її обмеження за допомогою податків

4. Незбалансованість доходів і витрат. У цьому випадку виникає дефіцит бюджету, що призводить до збільшення грошової маси за рахунок випуску нових банкнот [9]. На рис. На рисунку 1 наведено динаміку рівня інфляції в Україні порівняно з країнами ЄС з 2014 по 2023 рік. Інфляція в ЄС розраховується на основі гармонізованого індексу споживчих цін на товари та послуги. Цей індекс розраховується за однаковою методикою в усіх країнах ЄС з використанням єдиного набору визначень, а також переліку товарів і послуг. Розглянемо рівень інфляції на прикладі ЄС, який об'єднує 28 країн (рис. 1) [13]. Так, у 2014 році в ЄС була зафіксована дефляція (0,09%), що є протилежністю інфляції. За даними 2016 року ЄС посідає 5 місце за рівнем інфляції у світі. Як бачимо на рис. 2. З 2016 року рівень інфляції в країнах ЄС почав зростати. У результаті аналізу індексу інфляції можна зробити висновок, що для економіки сучасної України гострою та актуальною є проблема інфляції, зростання цін на споживчі товари призводить до поглиблення негативних соціально-економічних наслідків. До негативних наслідків інфляційних процесів можна віднести зниження реальних доходів населення та знецінення заощаджень. Для внутрішньої інфляції основними формами прояву є зростання цін на товари та послуги, зниження курсу гривні, зниження купівельної спроможності населення, збільшення заборгованості за кредитами, збільшення державного бюджету. дефіцит, інші форми [7, с. 20]. Тому вважаємо, що в умовах євроінтеграційного курсу економічної політики України досвід європейських країн та інших високорозвинутих держав щодо встановлення контролю над інфляцією може бути корисним для України, а досвід регулювання інфляційних процесів має бути корисним. реалізується в економічній політиці України. У таблиці 3 наведено заходи, які використовують високорозвинені країни світу. В Україні впровадити всі інструменти з наведених вище методів досить складно, оскільки це досить затратний процес як за коштами, так і за часом. Тому вважаємо, що основними напрямками вдосконалення антиінфляційної політики в Україні мають стати:

1. Розробка комплексних державних програм розвитку галузей економіки, які сприяють створенню конкурентоспроможних, наукомістких і високотехнологічних виробництв. , особливо в агропромисловому комплексі та IT-індустрії.
2. Удосконалення грошово-кредитної політики Національного банку України, яка має полягати у кредитуванні ефективного виробництва в пріоритетних галузях економіки, застосуванні інструменту продуктивної емісії (тобто грошової емісії, спрямованої на розвиток реального виробництва) , що через кредитний канал сприяє зростанню виробництва, імпортозаміщенню, насиченню внутрішніх ринків вітчизняними товарами, зростанню зайнятості та заробітної плати. Як наслідок, зростання зайнятості та заробітної плати стимулюватиме попит і виробництво на внутрішніх ринках, що збалансує розвиток внутрішнього ринку та стримає інфляцію [3, с. 14].
3. Здійснення більш жорсткої антимонопольної політики держави. Як показав аналіз минулих років, монополізація виробництва в Україні залишається досить високою, тому необхідно застосовувати нові методи боротьби з монополіями. Антимонопольний комітет має передбачити чіткий механізм поділу підприємств, сформулювати принципи появи нових учасників на ринках, регіонального чи галузевого розподілу. Подібні реформи були здійснені на паливно-енергетичному ринку ЄС, спрямовані на посилення конкуренції у постачанні та розподілі енергоресурсів. Наприклад, пакет законів «Третій енергетичний пакет», який містить норми та норми, які сприяють послабленню контролю постачальників на окремих мережах і трубопроводах, які мають належати незалежним компаніям або операторам. Тобто такі заходи з боку держави посилять конкуренцію між підприємствами стратегічних галузей. Слід зазначити, що реалізовувати такі ініціативи необхідно після створення якісних правових норм і механізмів [7, с. 21].
4. Стабілізація валютного ринку шляхом валютної, банківської та грошово-кредитної реформ, які спрямовані на збалансування розвитку валютного

ринку, підтримку розвитку експортоорієнтованих галузей з високою доданою вартістю та створення позитивних стимулів для залучення іноземних валютні надходження експортерів у країну.

5. Стабілізувати споживчий ринок шляхом створення системи стимулювання розвитку малого бізнесу у сфері товарів і послуг. Доцільно запровадити державні позики, спрямовані на оренду виробничих будівель і приміщень, а також надання лізингової позики на оренду машин і обладнання (з можливістю наступного викупу), а також на здійснення страхування малі підприємства протягом перших 5 років їх діяльності, коли ризики банкрутства є достатньо високими [6, с. 177].

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Дослідження еволюції інфляційних процесів в Україні та ЄС, дає можливість зробити висновок, що інфляційні процеси були спричинені низкою факторів та мають різні форми прояву. Критична ситуація в країні вимагає запровадження ефективних заходів щодо подолання інфляції із урахуванням за рубіжного досвіду, серед яких: ліквідація тіньової діяльності в країні; контроль за грошовим обігом; подолання бідності; стабілізація рівня цін. Тож перспективами подальших досліджень повинні стати інструменти прогнозування інфляційних процесів з розробкою засобів збалансування її наслідків. Також багато в чому країна зараз залежить від тиску з боку країни агресора. Зменшення тиску на полі війни це призведе до стабілізації гривні, наданні фінансової допомоги з країн партнерів. Ну і у кінцевому випадку маю сміливість сказати що перемога призведе до формування нового більш

привабливого інвестиційного клімату в країні. Це звісно буде не одразу але можливості для цього неодмінно з'являться. З іншого боку ріст тиску, невдачі на полі війни мають економічний ефект і відображаються на стабільності гривні на світовій валютній арені.

ВИСНОВКИ

За результатами дипломної роботи сформовано ряд висновків прикладного та науково-теоретичного характеру:

1. На основі історичного, структурного та функціонального підходів до вивчення інфляції уточнено її сутність і дано наступне визначення інфляції як процесу підвищення загального рівня цін на товари та послуги з плином часу, спричинене перевантаженням обігової сфери грошовою масою понад реальні потреби економіки.

2. Розроблена класифікація інфляція за такими основними критеріями, а саме: причинами виникнення (зовнішніми, - міжнародними кризами, від'ємним сальдом торгівельного балансу, зменшення частки зовнішніх надходжень; внутрішніми, - монетарними та не грошовими), ступеня охоплення інфляційними процесами (локальна, світова), темпами знецінення грошей (повзуча, помірна, галопуюча, гіперінфляція, супергіперінфляція), можливістю впливу (контрольована, неконтрольована), інтенсивністю втручання (відкрита, прихована, підкріплена, непідкріплена), відповідним очікуванням щодо змін у темпах та тенденціях (очікувана, неочікувана), формами прояву (цінова, заощаджень, девальвація), від росту цін (збалансована, незбалансована), причинами виникнення (попиту, пропозиції).

3. Розкрито переваги та недоліки показників виміру інфляції, - індексу споживчих цін, базового індексу споживчих цін, індексу цін виробників та дефлятора ВВП.

4. Розглянуто основні науково-теоретичні концепції інфляції, - економічні (кількісна, кейнсіанська, монетаристська, економіки пропозиції, структурна, адаптивна, раціональна) та неекономічні (природні, політичні).

5. Уточнено позиції кейнсіанської теорії інфляції, згідно якої: необхідне помірне зростання грошової маси за умов неповного використання трудових та виробничих ресурсів, ріст цін є притаманним економіці, при повній зайнятості наступне зростання кількості грошей в обігу призведе до знецінення грошей, при інфляції галопуючих форм необхідно проводити дефляційну політику.

6. Уточнено позиції монетаристської теорії інфляції, відповідно до якої: боротьба проти інфляції повинна бути спрямована на зменшення кількості грошей в обігу, необхідно проводити жорстку грошово-кредитну політику у рамках ліквідації дефіциту держбюджету, при інфляції витрат доцільним є застосування ринково-конкурентних важелів боротьби.

7. Проаналізовано основні етапи інфляційного процесу в Україні та їх характерні особливості: I етап, від 1985 по 1991 рр. (повзуча інфляція, - темп інфляції до 1991 року становив 10%, наявна інфляція попиту у прихованому виді), II етап, від 1992 по 1994 рр. (гіперінфляція, - 1993 рік – 10256 %, інфляція попиту у відкритому виді та частково у закритому), III етап, від 1995 по 1996 рр. (інфляція гіпер форм перейшла у галопуючу, переважання інфляції витрат над інфляцією попиту), IV етап, від 2001 по 2005 рр. (спостерігається перехід від галопуючих до повзучих форм інфляції, певне економічне зростання у рамках нижчої інфляції), V етап, від 2005 року до теперішнього часу (інфляційний тиск 2008 року, розрив ВВП, триріодний 2008 інфляційний рік, ріст споживчих кредитів, як чинник інфляційного процесу 2010 року, певне гальмування інфляції у 2011 році, стабільність показника ІСЦ у 2012 році). Стабілізація ситуації з інфляцією у період до

2022 року. А саме до початку пандемії, та досить не характерна ситуація на ринку під час відсутності світла, що до речі, досить швидко нормалізувалася. Потім ефект від вторгнення агресора на нашу територію. Проблема залежності від ринку агресора, проблеми постачання сировини, інфраструктурний терор все це призвело до інфляції та знецінення державної валюти на світовій арені.

8. За результатами дослідження виявлено основні соціально-економічні наслідки інфляції, що проявляються у таких негативних аспектах: посилюється диспропорційність економіки, порушуються господарські зв'язки, підвищується ризиковість капіталовкладень та інвестицій, призводить до кризи у грошовокредитній системі, відбувається ріст безробіття, активізується тіньова економіка.

9. Відповідно до поетапного розгляду інфляційного процесу в Україні розглянуто і соціально-економічні наслідки даних етапів.

10. Виявлено особливості проведеної антиінфляційної політики та основних методів регулювання інфляції в країні від 1991 року до сьогодення: 1991-1994 рр. (етап будівництва системи антиінфляційної політики, експансивність та фінансування дефіциту держбюджету, розробка основних напрямків грошово-кредитної політики), 1995-1999 рр. (обмеження видаткової та одночасне збільшення дохідної частини бюджету, затримки зарплати, неподаткові надходження, підвищеннями облікової ставки НБУ, запровадження третього етапу грошової реформи), 2000-2006 рр. (м'яка та виважена фіскальна та монетарна політика, зниження облікової ставки), 2006 до сьогодення (запровадження комітету антиінфляційного регулювання, та його стратегії у напрямках, - політики доходів, дефляційної та адаптаційної політики, 2011 рік – активне проведення мобілізаційних операцій).

11. Запропоновано регламентувати основні заходи боротьби проти інфляції, що можуть проводитись НБУ та Урядом, а саме прямі (регулювання кредитів, цін, заробітної плати, відкриття та закриття каналів зовнішньоторговельних відносин, операції із іноземною валютою) та непрямі

методи (регулювання грошової маси, облікового процесу, процентної ставки, операції на відкритому ринку, встановлення ефективної бази резервування).

12. Зауважено необхідність ефективного реагування на інфляцію відповідними першочерговими антизаходами: збиванням інфляційних темпів, індексованою політикою доходів, скороченням держвидатів, протидією інфляційним очікуванням та дефляційною політикою у рамках грошовокредитної, інвестиційно-структурної та бюджетної).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. B. T. McCallum," Inflation: Theory and Evidence", New York, The American National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 2312, 1987.
2. Bernanke B. What does the Bundesbank target? / B. Bernanke, I. Mihov // European economic review, vol 41, pp. 1025-53.-1997.
3. Caruana J. Review of Exchange Arrangements, Restrictions, and Controls / IMF / November 27, 2007.
4. D. Ricardo, Principles of Political Economy and Taxation, London, Murray Publication, 1817.
5. Hammond G. State of the art of inflation targeting / G. Hammond // Handbook № 29- February 2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bankofengland.co.uk/education/ccbs/handbooks/ccbshb29.htm>
6. Helmut Frisch Theories of Inflation: Cambridge university press. - 1984.
7. J. M. Keynes," The General Theory of Employment, Interest, and Money", London, Macmillan Publication, 1936.
8. Lars E.O. Svensson Exchange rate target or inflation target for Norway? // September 1997.
9. P. J. Montiel," Empirical Analysis of High-Inflation Episodes in Argentina and Brazil", Washington. D. C, International Monetary Fund (IMF), Staff Papers, 36 (3), P 527–549, 1989.
10. Producer price index manual : theory and practice - [Washington, D.C.] : International Monetary Fund, 2004.
11. Statement of the BNB Governing Council on the occasion of the tenth anniversary of the introduction of the currency board in Bulgaria, Sofia, 30 June 2007.
12. T. J. Sargent. and N. Wallace," Some Unpleasant Monetarist Arithmetic", Minneapolis, Federal Reserve Bank of Minneapolis, Journal of Quarterly Review 5, P 1-17, 1981.

13. Totonchi J. Macroeconomic Theories of Inflation: International Conference on Economics and Finance Research IACSIT Press, Singapore. - 2011.
14. World Economic Outlook Database [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org>.
15. Адамик Б. П. Центральний банк і грошово-кредитна політика: Підручник. 2-ге видання, доп. і переробл.- К.: Кондор, 2011. - 416 с.
15. Антонюк А.М. Специфіка інфляції в Україні // економіка та держава, 2009, № 10, С. 35-37.
16. Артус М.М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки: Монографія. - Тернопіль: Економічна думка, 2002. - 334 с.
17. Варгас В. Державна політика щодо регулювання інфляції у трансформаційній економіці України / В. Варгас [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik8/fail/Vargas.pdf>
18. Габор Т. С. Інфляційні процеси в Україні: причини виникнення та сучасний стан. – 2012.
19. Геєць В. Ще раз про складові економічного піднесення в Україні // Економіка України. - 1998. - № 11. - С. 7-26.
20. Гордієнко В. Таргетування інфляції як ефективний метод забезпечення стабільності цін // В. Гордієнко, Я. Чайковський / Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць, випуск 1 (12), - 2012.
21. Гребенюк Н. Основні віхи у формуванні та проведенні грошово-кредитної (монетарної) політики в Україні. Стаття 1. Становлення монетарної політики в незалежній Україні / Н. Гребенюк // Вісник НБУ. - 2007. – № 5. – С. 12-19.
22. Гроші та кредит: Підручник / За ред. проф. Б.С. Івасіва. – Тернопіль: Картбланш, 2000. - 510 с.
27. Гроші та кредит: Підручник.- 3-є вид., перероб. і доп. / М.І. Савлук, А.М. Мороз, М.Ф.Пудовкіна та ін.; За заг. ред. М.І. Савлука. – К.: КНЕУ, 2002.- 598 с.

23. Гроші, банки та кредит: у схемах і коментарях: Навчальний посібник / За ред. Б.Л. Луціва - 2-ге вид, перероб.-Тернопіль: Карт-бланш, 2000. - 225 с.
24. Даниленко А. Інфляція та фінансові механізми її регулювання / А. Даниленко, С. Кораблін. - К.: Національна академія наук України, Управління економіки та прогнозування, 2007. - 600с.
25. Дербенцев В. Особливості інфляційних процесів в Україні // Вісник КНЕУ. - 2001. - № 1. – С. 11-23.
26. Дзюблюк О. Стратегія монетарної політики Національного банку України та її вплив на економічний розвиток / О.Дзюблюк // Вісник НБУ. - 2008. - № 1. - с. 8-15.
27. Економіка України на шляху від депресії до зростання: джерела, важелі, інструменти./ Я. А. Жаліло, Д. С. Покришка, Я.В. Белінська [та ін.] - К. : Нісд, 2010. – 96 с.
28. Економіка України: десять років реформ // За ред. З. Ватаманюка та С. Панчишина. - Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. - 496 с.
29. Єщенко П. С. Сучасна економіка: Навч. посіб. - К.: Вища школа, 2005. - 325 с.
30. Жаліло Я. А. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика / К.: Видавництво Національного інституту стратегічних досліджень, 2003 . - 368 с.